

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Γυναίκες και Τρομοκρατία: Από τις «Μαύρες Χήρες»
στις «Νύφες του ISIS»**

**ΝΤΡΟΥΒΑ ΑΡΓΥΡΩ
Αριθμός Μητρώου: 1227709022**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Γυναίκες και Τρομοκρατία: Από τις «Μαύρες Χήρες»
στις «Νύφες του ISIS»**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος**

ΝΤΡΟΥΒΑ ΑΡΓΥΡΩ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Αργυρώ Ντρούβα, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει
απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Αργυρώ Ντρούβα

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Γυναίκες και Τρομοκρατία Από τις «Μαύρες Χήρες» στις «Νύφες του ISIS»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) **Ελευθεριάδου Μαρίνα**

[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: **Φακιολάς Ευστάθιος** [ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: **Γαβριήλ Ελένη** [ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Αργυρώ Ντρούβα, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο **Γυναίκες και Τρομοκρατία: Από τις «Μαύρες Χήρες» στις «Νύφες του ISIS»**, αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η δηλούσα

Ντρούβα Αργυρώ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες ο αριθμός των γυναικών που συμμετέχει σε τρομοκρατικές ενέργειες έχει αυξηθεί. Αυτή η διπλωματική εργασία εξετάζει ένα θέμα που συνήθως παραμελείται στη βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων και της ασφάλειας: τον ρόλο και την συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία. Συνήθως οι γυναίκες θεωρούνται παθητικοί δρώντες ή θύματα, παρά ενεργοί δράστες βίας. Αυτή η αντίληψη εμποδίζει την ανάπτυξη σωστών πολιτικών και στρατηγικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου και διαιωνίζει τις στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τον ρόλο των γυναικών σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Η διπλωματική εργασία κάνει μια συγκριτική μελέτη δύο περιπτώσεων, των «Μαύρων Χηρών» της Τσετσενίας και των «Νυφών του ISIS», με απώτερο σκοπό να αναλύσει τους ρόλους, το προφίλ αλλά και τα κίνητρα που ωθούν τις γυναίκες στην βία. Μέσω της συγκριτικής ανάλυσης των δύο περιπτώσεων αναδεικνύεται ότι ο ρόλος των γυναικών δεν περιορίζεται πλέον μόνο σε παραδοσιακούς ρόλους. Η προσπάθεια δημιουργίας ενός κοινού προφίλ αυτών των γυναικών, αποδεικνύεται ανώφελη και δεν συνάδει με τις αντιλήψεις περί «ζόμπι» και «βαριεστημένων» γυναικών όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τείνουν να τις παρουσιάζουν. Τέλος, η ανάλυση των κινήτρων μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι και αίτιες συμμετοχής στη τρομοκρατία δεν διαφέρουν από τα κίνητρα του μέσου άνδρα τρομοκράτη.

Λέξεις κλειδιά : τρομοκρατία, γυναίκες, ρόλοι, κίνητρα, Μαύρες Χήρες, Νύφες του ISIS

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις βαθύτατες ευχαριστίες μου, στην Επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου κα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ Μαρίνα, η οποία ανέλαβε την επίβλεψη της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Με τις επισημάνσεις και διορθώσεις της, αλλά και με τη σημαντική βοήθεια που μου παρείχε στις εποικοδομητικές συζητήσεις μας, συνέβαλε καθοριστικά στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την αγαπημένη μου φίλη Λαμπρινή, για την πολύτιμή ματιά της στο περιεχόμενο της διπλωματικής εργασίας.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για όλη την υποστήριξη που μου παρείχαν.

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ

Η εργασία αφιερώνεται στον Νίκο, ο οποίος στήριξε τις προσπάθειές μου για να ολοκληρώσω επιτυχώς τις μεταπτυχιακές σπουδές μου, αλλά και τη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας μου.

Ήταν πάντα δίπλα μου σε όλο το δύσκολο ταξίδι της συγγραφής και σε όλες τις ατελείωτες συζητήσεις και αναλύσεις για την τρομοκρατία και αντίστοιχα για τις «Μαύρες Χήρες» και τις «Νύφες του ISIS».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή	1
2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	4
2.1. Μεθοδολογία	12
3.«Μαύρες Χήρες» της Τσετσενίας.....	14
3.1. Πρώτος Πόλεμος Τσετσενίας (1994-1996).....	14
3.1.1. Δεύτερος Πόλεμος Τσετσενίας (1999-2009)	16
3.2. Η κοινωνία της Τσετσενίας και η θέση της γυναίκας.....	18
3.3. Οπτικές για την δράση των «Μαύρων Χηρών».....	20
3.4. Η Συμμετοχή στην τρομοκρατία και ο ρόλος των «Μαύρων Χηρών»	21
3.4.1. Το προφίλ των «Μαύρων Χηρών»	23
3.4.2. Τα κίνητρα της συμμετοχής.....	25
4. Οι «Νύφες του ISIS»	28
4.1. Η άνοδος και η Πτώση του Ισλαμικού Κράτους	28
4.1.1. Το Ισλαμικό κράτος: Το Χαλιφάτο και η Πτώση του.....	30
4.2. Το Ισλαμικό Κράτος και η θέση των γυναικών.....	31
4.3. Οπτικές για τις «Νύφες του ISIS».....	34
4.4. Οι «Νύφες του ISIS»: Προφίλ και Ρόλοι.....	35
4.4.1. Τα κίνητρα της συμμετοχής.....	40
5. Συμπεράσματα.....	43
6. Βιβλιογραφία.....	49

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

<i>Πίνακας 1:</i> Types of Suicide Attacks Attributed to Chechen Female Terrorists	22
<i>Πίνακας 2:</i> Demographic Data, Chechen Female Suicide Terrorists 2000-2005.....	24
<i>Πίνακας 3:</i> Roles held by women in ISIS	36

“I have learned that a woman can be a fighter, a freedom fighter, a political activist, and that she can fall in love and be loved. She can be married, have children, be a mother.

Revolution must mean life also; every aspect of life.”

— Leila Khaled

1. Εισαγωγή

Μοσούλη. Ιράκ 2017. Μάχη για την ανακατάληψη της πόλης που βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Ισλαμικού Κράτους. Πολίτες προσπαθούν να διαφύγουν από μια περιοχή της πόλης, την οποία οι Ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας είχαν καταφέρει να απελευθερώσουν. Αναμεσά τους και μια γυναίκα, με ένα μωρό στην αγκαλιά και τσάντες στα χέρια. Ο φωτογραφικός φακός την αποθανατίζει λίγο πριν επιχειρήσει να ενεργοποιήσει τον εκρηκτικό μηχανισμό που φέρει πάνω της και ενώ βρίσκεται ανάμεσα σε Ιρακινούς στρατιωτικούς. Δεν τα καταφέρνει. Ανατινάσσεται λίγα μέτρα πιο κάτω. Η έκρηξη προκαλεί τον θάνατο της ίδιας της γυναίκας, του μωρού της και δύο ανυποψίαστων στρατιωτών. Αρκετοί πολίτες που βρίσκονταν στην περιοχή τραυματίζονται από την σφοδρή έκρηξη που προκάλεσε η επίθεση αυτοκτονίας.¹

Το ζήτημα της τρομοκρατίας και ιδιαίτερα η συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές οργανώσεις είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο στο οποίο δεν έχουν εστιάσει συστηματικά οι πολιτικές επιστήμες και η έρευνα στις διεθνείς σχέσεις, παρόλο που οι πρώτες αναφορές εντοπίζονται ήδη από την περίοδο της αρχαιότητας. Στην διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης το φαινόμενο εμφανίζεται εντονότερα και περιγράφεται με τις ίδιες λέξεις που χρησιμοποιούμε σήμερα. Αξιοσημείωτο είναι, ότι, ιστορικά, από την αρχή του φαινομένου, οι γυναίκες έχουν ενεργή δράση σε τρομοκρατικές ενέργειες. Για την ακρίβεια, το πρώτο άτομο που δικάστηκε για τρομοκρατία ήταν μια γυναίκα, η Vera Zasulich. Κατά την διάρκεια της δίκης της, η Zasulich δήλωσε με υπερηφάνεια ότι είναι τρομοκράτης και όχι μια κοινή εγκληματίας.² Μια επιφανειακή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τη γυναικεία συμμετοχή στην τρομοκρατία, ίσως να οδηγούσε σε ανακριβή συμπεράσματα και να άφηνε την εντύπωση ότι πρόκειται για ένα πολύ μικρό ποσοστό γυναικών που αναλαμβάνουν ενεργή δράση στην τρομοκρατία ή ότι απλά αποτελούν μια εξαίρεση στον κανόνα, που δεν αξίζει περεταίρω μελέτη και ανάλυση. Πιο πρόσφατα γεγονότα και εξελίξεις όμως, καταδεικνύουν ότι η συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία είναι ένα αρκετά συχνό και επικίνδυνο φαινόμενο, το οποίο δεν θα πρέπει να αγνοηθεί από τους ειδικούς επιστήμονες, όπως συνέβαινε στο παρελθόν.³

¹ Roberts.R.(2017). Chilling footage captures female suicide bomber cradling baby moments before she blows them both up. Independent, UK edition, διαθέσιμο σε: <https://www.independent.co.uk/news/world/female-suicide-bomber-jihadist-bride-isis-iraq-fall-of-mosul-a7832276.html>

² Bloom, M. (2017). Women and terrorism. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, σελ.2

³ Stack-O Connor, A. (2007). Picked last: Women and terrorism. *Joint Force Quarterly*, 44, σελ. 95.

Σκοπός και κεντρικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είναι να διερευνήσει εκτενώς τα κίνητρα που οδηγούν τις γυναίκες να ενταχθούν και να συμμετέχουν ενεργά στην τρομοκρατία και να φωτίσει το προφίλ τους και τους ρόλους που αναλαμβάνουν. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην συνειδητή διαμόρφωση της ταυτότητας ενός τρομοκράτη, ανεξαρτήτου φύλου, είναι ποικίλοι και φέρουν κοινωνικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Η φράση, «δεν γεννιέσαι τρομοκράτης, γίνεσαι»⁴, επιβεβαιώνει τα παραπάνω. Οι γυναίκες, σύμφωνα με τις παραδοσιακές στερεοτυπικές αντιλήψεις στις κοινωνίες που θα εξεταστούν παρακάτω, αναγνωρίζονται ως νοικοκυρές και μη βίαια μέλη της κοινωνίας. Η συμμετοχή γυναικών σε τρομοκρατικές οργανώσεις της Τσετσενίας και στο αυτό-αποκαλούμενο Ισλαμικό Κράτος είναι φαινόμενο που συχνά σοκάρει, καθώς στις κοινωνίες αυτές οι βίαιες πράξεις δεν συνάδουν με το κοινωνικά αποδεκτό και παραδοσιακό γυναικείο πρότυπο. Εξετάζοντας δύο περιπτώσιολογικές μελέτες, τις «Μαύρες Χήρες» και τις «Νύφες του ISIS», τα ευρήματα που θα αναδειχτούν έχουν στόχο να συμβάλλουν στην καλύτερη και βαθύτερη κατανόηση της συμμετοχής των γυναικών στην τρομοκρατία και να συνεισφέρουν με πληροφορία και γνώση στη διαμόρφωση αποτελεσματικών αντιτρομοκρατικών στρατηγικών, πολιτικών και παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη το γυναικείο φύλο και τις ιδιαιτερότητες της γυναικείας συμμετοχής.

Η δομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ξεκινά από την παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου του ζητήματος. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση έχει ως στόχο να μας εντάξει στο φαινόμενο της τρομοκρατίας, παρέχοντας μια ανάλυση για τον ορισμό της αλλά και πληροφορίες για την συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία. Το κυρίως μέρος της εργασίας θα εξετάσει και θα αναλύσει τις περιπτώσιολογικές μελέτες, αυτές που αφορούν τις «Μαύρες Χήρες» της Τσετσενίας και τις «Νύφες του ISIS». Και στις δύο μελέτες, η ανάλυση θα ξεκινήσει με την παρουσίαση της ιστορικής αναδρομής. Στην περίπτωση των «Μαύρων Χηρών» θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι πόλεμοι της Τσετσενίας εναντίον της Ρωσίας και αντίστοιχα, στις «Νύφες του ISIS», θα εξεταστούν η άνοδος και η πτώση του Ισλαμικού Κράτους. Στην προσπάθεια κατανόησης του ευρύτερου πλαισίου, η επόμενη ενότητα θα επικεντρωθεί στα χαρακτηριστικά των αντίστοιχων κοινωνιών, στις επικρατούσες αντιλήψεις αλλά και στην θέση που έχουν οι γυναίκες στην κάθε κοινωνία. Στην συνέχεια, θα εξεταστούν οι οπτικές των ανδρών τρομοκρατών για την αξιοποίηση, τη χρήση και τη συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία και ο αντίκτυπος που έχει η ένταξη των γυναικών στις τρομοκρατικές

⁴ Yesevi, C. G. (2014). Female terrorism. *European Scientific Journal*, 10(14), σελ. 580

οργανώσεις. Οι επόμενες δύο ενότητες θα παρουσιάσουν αναλυτικά τα κίνητρα που οδήγησαν τις γυναίκες να ενταχθούν ως τρομοκράτες στις «Μαύρες Χήρες» της Τσετσενίας και στις «Νύφες του ISIS», φωτίζοντας το προφίλ τους, σε κάθε μία από τις περιπτώσεις, καθώς και τους ρόλους που αναλαμβάνουν. Το τελευταίο μέρος της εργασίας θα παρουσιάσει τα ευρήματα που προσφέρει η συγκριτική ανάλυση των δύο αυτών περιπτώσιολογικών μελετών, καθώς και τα βασικά συμπεράσματα που μπορεί να φανούν χρήσιμα στην περεταίρω έρευνα του φαινομένου.

2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Το πρωί της 7ης Οκτωβρίου 2023, μαχητές της Hamas εκτόξευσαν μπαράζ ρουκετών εναντίον ισραηλινών πόλεων και κιμπούτς, ενώ περίπου 3.000 μαχητές πέρασαν τον φράκτη Γάζας-Ισραήλ και επιτέθηκαν σε αμάχους, σε στρατιωτικές βάσεις και σε ένα μουσικό φεστιβάλ. Η συντονισμένη αυτή επίθεση έφερε ξανά στο προσκήνιο το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Τι είναι η τρομοκρατία; Πότε γεννήθηκε και κάτω από ποιες συνθήκες; Ποιος θεωρείται τρομοκράτης; Ποια είναι τα κίνητρα και ποιοι οι λόγοι της συμμετοχής ατόμων και ομάδων σε σχήματα που στόχο έχουν τρομοκρατικές απειλές και επιθέσεις;

Η τρομοκρατία δεν είναι νέο φαινόμενο, ούτε αποτελεί χαρακτηριστικό των κρίσεων του αιώνα μας. Υπάρχει και καταγράφεται αιώνες πριν. Οι πρώτες αναφορές εντοπίζονται στον 1^ο αιώνα μ.Χ., με το κίνημα των Ζηλωτών, *«μία ακραία πτέρυγα Εβραίων που πραγματοποιούσε δολοφονίες και απαγωγές στη διάρκεια της εκστρατείας τους κατά των Ρωμαίων στην Ιουδαία και εναντίον των Εβραίων που συνεργάζονταν με τους Ρωμαίους»*.⁵ Το 1793, κατά την διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά για να περιγράψει τις πρακτικές μαζικών εκτελέσεων και αποκεφαλισμών που εφάρμοζαν οι Ιακωβίνοι, το κόμμα του Μαξιμιλιανού Ροβεσπιέρου. Ο Moran υποστηρίζει ότι την συγκεκριμένη εποχή, η λέξη «τρόμος» περιέγραφε την υπολογισμένη χρήση βίας για τη δημιουργία κλίματος φόβου και την επίτευξη πολιτικών στόχων.⁶ Μετά την Γαλλική Επανάσταση, σε όλη την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα μ.Χ. και έπειτα, εντοπίζονται αναφορές τρομοκρατικών ενεργειών σε διάφορα μέρη του πλανήτη. Το κοινό σημείο είναι η εκτεταμένη χρήση βίας, είτε από ομάδες είτε από μεμονωμένα άτομα με συγκεκριμένους σκοπούς.

Παρά τις αμέτρητες αναφορές και τον εντοπισμό χαρακτηριστικών του φαινομένου ανά τους αιώνες, η μελέτη της τρομοκρατίας από τις επιστήμες των Διεθνών Σχέσεων κατείχε υποδεέστερη θέση. Το πρωί της 11ής Σεπτεμβρίου του 2001 αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς η συντονισμένη τρομοκρατική επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου από την Al Qaeda προκάλεσε παγκόσμιο σοκ, ήταν η πιο θανατηφόρα τρομοκρατική επίθεση των τελευταίων πολλών ετών. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας αναδείχθηκε σε

⁵ Heywood, A. (2011). *Global Politics*, Palgrave Foundation, London σελ. 283

⁶ Hough, P., Moran, A., Pilbeam, B., & Stokes, W. (2015). *International security studies: theory and practice*. Routledge, New York, σελ. 150

ένα από τα σημαντικότερα θέματα έρευνας, συζήτησης και μελέτης. Η συγκεκριμένη επίθεση οριοθέτησε τη στροφή από φαινόμενα κλασικής/παραδοσιακής τρομοκρατίας προς αυτό που ονομάστηκε «Νέα Τρομοκρατία». Ο όρος περιέγραφε, *«μία μορφή τρομοκρατίας που θεωρείται ότι είναι πιο ριζοσπαστική και καταστροφική λόγω της φύσης της οργάνωσής της, του πολιτικού της χαρακτήρα, των κινήτρων της και των στρατηγικών της»*.⁷

Οι εικόνες και οι πράξεις τρομοκρατίας ήταν μία νέα καθημερινότητα για όλους και για ένα αρκετά μεγάλο διάστημα, ωστόσο μέχρι και σήμερα δεν υπάρχει καθολική συμφωνία σχετικά με τον ορισμό της. Η έλλειψη αυτή οδηγεί στην αποδοχή ότι δεν υπάρχει ευρέως αποδεκτή κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας. Το 1988, ένας ακαδημαϊκός ορισμός που δημιουργήθηκε από μελετητές και συνοψίστηκε από τον Schmid άρχισε να γίνεται σχετικά αποδεκτός. Ο ορισμός υποστήριζε ότι πρόκειται για *«μία μέθοδο επαναλαμβανόμενων πράξεων βίας, στην οποία εμπλέκονται σχετικά κρυφά άτομα, ομάδες ή κρατικοί δρώντες, λόγω ιδιοσυγκρασίας, εγκληματικών ή πολιτικών λόγων, και όπου, σε αντίθεση με τη δολοφονία, οι άμεσοι στόχοι της βίας δεν αποτελούν τον απώτερο σκοπό αυτής»*.⁸ Οι Schmid και Jongman, υποστήριζαν ότι υπάρχουν *«πάνω από εκατό ορισμοί της τρομοκρατίας που μπορούν να εντοπιστούν»*,⁹ κάποιοι από αυτούς περιορίζονται στην βία, άλλοι στους πολιτικούς στόχους και άλλοι στους αμάχους και την θυματοποίηση τους. Σύμφωνα με τον Hoffman, Αμερικανό πολιτικό αναλυτή, θα πρέπει να διαχωρίσουμε τους τρομοκράτες από άλλους τύπους εγκληματιών και την τρομοκρατία από άλλες μορφές εγκλήματος. Ο ίδιος αναφέρει ότι τρομοκρατία υπάρχει όταν οι στόχοι και τα κίνητρα είναι πολιτικά, οι ψυχολογικές επιπτώσεις που προκαλούνται από την επίθεση είναι εκτεταμένες και, τέλος, όταν η επίθεση διαπράττεται από μη-κρατικές οντότητες.¹⁰

Εκτός όμως από τους ακαδημαϊκούς, Διεθνείς οργανισμοί έχουν επιχειρήσει να ορίσουν την τρομοκρατία. Ένας από τους ορισμούς, αποδεκτός σε μεγάλο ποσοστό, είναι αυτός των Ηνωμένων Εθνών. Η ψήφιση του ΟΗΕ με αριθμό 49/60 ορίζει την τρομοκρατία ως *«εγκληματικές πράξεις που έχουν ως πρωταρχικό στόχο να προκαλέσουν μία κατάσταση τρόμου στο γενικό κοινό, σε μία ομάδα ατόμων ή σε συγκεκριμένα άτομα για*

⁷ Heywood, A. (2011). *Global Politics*, Palgrave Foundation, London σελ. 286.

⁸ Schmid, A. P. (Ed.). (2011). *The Routledge handbook of terrorism research*. Taylor & Francis, σελ.61.

⁹ Jongman, A. J., & Schmid, A. P. (2005). *Political terrorism*. Trenton, NJ: Transaction.

¹⁰ Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York

πολιτικούς σκοπούς».¹¹ Αυτός ο ορισμός υπογραμμίζει την ποινική διάσταση της τρομοκρατίας και τα πολιτικά της κίνητρα.

Η έκφραση «αυτός που για κάποιον είναι τρομοκράτης, για κάποιον άλλον είναι μαχητής ελευθερίας» περιγράφει την αμφισβήτηση και τα όρια για το τι είναι πραγματικά η τρομοκρατία και ποιος είναι τρομοκράτης. «*Το ερώτημα ποιος είναι τρομοκράτης*», γράφει ο Ganor, «εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την υποκειμενική οπτική αυτού που το προσδιορίζει».¹² Αφήνοντας λοιπόν αυτό το ερώτημα στην υποκειμενικότητά και τις προσωπικές εμπειρίες του καθενός, η κατηγοριοποίηση των τύπων τρομοκρατίας είναι ένα ακόμα ζήτημα που προκαλεί ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τον Gus, η κατηγοριοποίηση είναι πολύπλευρη και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Ο ίδιος επιλέγει μια κατηγοριοποίηση 8 τύπων ξεκινώντας από την νέα τρομοκρατία, την εσωτερική τρομοκρατία, την επαναστατική τρομοκρατία, την θρησκευτική και την ιδεολογική τρομοκρατία, την διεθνή τρομοκρατία και τέλος αναφέρεται στην τρομοκρατία που στοχεύει το φύλο αλλά και στην τρομοκρατία που στοχεύει αποκλειστικά στο κέρδος.¹³

Όσο πολύπλοκο και πολυδιάστατο είναι το ζήτημα της τρομοκρατίας άλλο τόσο είναι και το ζήτημα της συμμετοχής των γυναικών στην τρομοκρατία. Τα κοινωνικά στερεότυπα που αφορούν το φύλο, ακόμα και στις μέρες μας, παρουσιάζουν την γυναίκα ως το αδύναμο φύλο, που δεν συνδέεται με την βία αλλά αντιθέτως συνδέεται με την φροντίδα και την στοργή. Οι Ortvals και Poloni-Staudinger διαπιστώνουν την ύπαρξη αυτής της στερεοτυπικής αντίληψης, ότι δηλαδή οι γυναίκες δεν θεωρούνται παραδοσιακά δράστες βίας και αντ' αυτού πρέπει να προστατεύονται από τους «προσανατολισμένους στη βία» άνδρες.¹⁴ Η σύνδεση της γυναίκας με την μητρότητα και την γέννηση ενός παιδιού αποθαρρύνουν την κοινωνία να φανταστεί ότι μία γυναίκα μπορεί να αφαιρέσει μία ζωή. Χαρακτηριστική είναι και η υπέρμετρη προβολή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μιας γυναίκας που έχει διαπράξει μία τρομοκρατική ενέργεια. Η Nacos αναφέρει ότι οι γυναίκες στην τρομοκρατία παρουσιάζονται από τα μέσα μαζικής

¹¹ United Nations General Assembly. (1994). Measures to eliminate international terrorism: Resolution 49/60. United Nations.

¹² Ganor, B. (2002), 'Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man' Freedom Fighter?', *Police Practice and Research: An International Journal*, 3(4), σελ. 287.

¹³ Martin, G. (2014). Types of terrorism. In *Exchanging terrorism oxygen for media airwaves: The age of terroredia*, IGI Global, σελ 85-86.

¹⁴ Ortvals, C., & Poloni-Staudinger, L. (2018). How gender intersects with political violence and terrorism. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

ενημέρωσης ως αφελείς, βαριεστημένες, χωρίς επαφή με την πραγματικότητα ή και την πολιτική κατάσταση που επικρατεί.¹⁵

Παράλληλα με το φύλο, το γενικό προφίλ του τρομοκράτη είναι ένα ακόμα στερεότυπο, που η κοινωνία αλλά και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και μελέτης στρατηγικών κατά της τρομοκρατίας οφείλουν να προσπεράσουν προκειμένου να κατανοήσουν το ζήτημα της γυναικείας συμμετοχής στην τρομοκρατία. Η Bloom παρουσιάζει την στερεοτυπική αντίληψη που επικρατεί για το προφίλ του τρομοκράτη, ότι δηλαδή ένας τρομοκράτης είναι συνήθως άνδρας, νεαρής ηλικίας μεταξύ 18 με 30 ετών και με πιθανή καταγωγή από την Μέση Ανατολή ή γενικά Αραβικής καταγωγής.¹⁶ Η αντίληψη αυτή είναι λανθασμένη. Η ίδια υποστηρίζει ότι το πρόσωπο της τρομοκρατίας υφίσταται αλλαγές, και πολύ συχνά πλέον είναι το πρόσωπο μιας γυναίκας. Το προφίλ του τρομοκράτη δεν πρέπει να βασίζεται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία, το φύλο και η καταγωγή. Όλοι, ανεξαρτήτως των παραπάνω χαρακτηριστικών, μπορεί να είναι εν δυνάμει τρομοκράτες. Ο Pun στο άρθρο του αναφέρεται στο προφίλ των LaRose «Jihad Jane» και Paulin-Ramirez «Jihad Jamie»: «*δύο λευκές γυναίκες με ξανθά μαλλιά από μικρές πόλεις χωρίς δεσμούς με ισλαμικές τρομοκρατικές ομάδες, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα, που αμφισβητούν τις αντιλήψεις του άνδρα Μουσουλμάνου τρομοκράτη*».¹⁷

Οι γυναίκες κατά την διάρκεια της ιστορίας ενεπλάκησαν σε κάθε είδους τρομοκρατικές οργανώσεις, από αναρχικές/κομμουνιστικές μέχρι εθνικό-απελευθερωτικές, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Μέση Ανατολή. Η συμμετοχή τους στην τρομοκρατία, πολύ συχνά είχε ως σκοπό να αναδείξει την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα και ανεξαρτησία. Σύμφωνα με την Nacos, το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην διεθνή και στην εγχώρια τρομοκρατία, ξεπερνάει το 30%.¹⁸ Μεταξύ του 1981 και 2000, περίπου το 26% όλων των τρομοκρατικών επιθέσεων αυτοκτονίας αποδίδονταν σε γυναίκες. Σε τρομοκρατικές οργανώσεις των Τσετσένων, των Κούρδων και των Τίγγρων του Ταμίλ, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν το 50% των βομβιστών

¹⁵ Nacos, B. L. (2005). The portrayal of female terrorists in the media: Similar framing patterns in the news coverage of women in politics and in terrorism. *Studies in conflict & terrorism*, 28(5), σελ 445.

¹⁶ Bloom, M. (2010). Death becomes her: The changing nature of women's role in terror. *Geo. J. Int'l Aff.*, 11

¹⁷ Pun, R. (2020). The Case of Jihad Jane: Engendering and Embodying Power, Femininity and Access. *Journal of Social and Political Sciences*, 3(3), σελ.914.

¹⁸ Nacos, B. L. (2005). The portrayal of female terrorists in the media: Similar framing patterns in the news coverage of women in politics and in terrorism. *Studies in conflict & terrorism*, 28(5), σελ.436.

αυτοκτονίας.^{19,20} Η αναφορά της Bloom ότι από το 1985 έως και το 2010, γυναίκες διέπραξαν περισσότερες από 257 επιθέσεις αυτοκτονίας για λογαριασμό πολλών διαφορετικών τρομοκρατικών οργανώσεων,²¹ επιβεβαιώνει και συμπληρώνει τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία και καταδεικνύει μία αυξανουσα πορεία της εμπλοκής των γυναικών στην τρομοκρατία.

Τα κοινωνικά στερεότυπα, οι αντιλήψεις και ο τρόπος που αντιμετωπίζονται οι γυναίκες σε κάποιες κοινωνίες, μπορεί εσφαλμένα να οδηγήσουν σε συμπεράσματα που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Η θέση της γυναίκας σε κάποιες χώρες, όπως η Συρία, το Αφγανιστάν και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, είναι πολύ υποβαθμισμένη. Οι γυναίκες στις κοινωνίες αυτές δεν έχουν θέση στην κοινωνική και πολιτική ζωή, παρουσιάζονται ως άβουλα πλάσματα χωρίς δικαιώματα παρά μόνο υποχρεώσεις και με κύρια υποχρέωση να υπακούνε σε κάποιο αντρικό μέλος της οικογένειας. Στο σημείο αυτό, έχει ενδιαφέρον η έρευνα των Weinberg και Eubank οι οποίοι καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες συνήθως αποκτούν ηγετικούς ρόλους σε αριστερές και επαναστατικές οργανώσεις. Αντίθετα σε ακροδεξιές και ναζιστικές οργανώσεις, παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες έχουν μόνο δευτερεύοντες ρόλους.²² Επιπρόσθετα, παρατήρησαν ότι οι γυναίκες που συμμετείχαν σε θρησκευτικές, κατά βάση Ισλαμικές, οργανώσεις πραγματοποιούν επίσης, σε μεγάλο ποσοστό, επιθέσεις αυτοκτονίας. Εάν και η παραπάνω τοποθέτηση εκφράζει την γενική εικόνα για τη θέση της γυναίκας, η μελέτη των ρόλων που επιτελούν οι γυναίκες στην τρομοκρατία, έχει δείξει ότι ακόμα και σε ισλαμικές οργανώσεις, όπως το ISIS, οι γυναίκες αναλαμβάνουν σημαντικές και υψηλές θέσεις, με ηγετικό και συντονιστικό ρόλο.

Ποιοι είναι όμως οι ρόλοι που επιτελούν οι γυναίκες στις τρομοκρατικές οργανώσεις; Οι παράγοντες που καθορίζουν τους ρόλους που εκτελεί μία γυναίκα εντός των τρομοκρατικών οργανώσεων είναι αρκετοί, όπως η ηλικία, η καταγωγή, ή θέση της στην κοινωνία αλλά και η οικογενειακή της κατάσταση. Η Spencer υπογραμμίζει ότι οι γυναίκες αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους στις τρομοκρατικές οργανώσεις και η εμπλοκή τους είναι άκρως σημαντική για την διατήρηση της συνοχής αυτών των

¹⁹ Cunningham, K. (2012). Terror's 'invisible women'. *Los Angeles Times*. Διαθέσιμο <https://www.latimes.com/opinion/la-xpm-2012-apr-04-la-oe-cunningham-women-jihadists-20120404-story.html>

²⁰ Pape, R. (2006). *Dying to win: The strategic logic of suicide terrorism*. Random House Trade Paperbacks.σελ.27.

²¹ Bloom, M. (2011). Bombshells: Women and terror. *Gender Issues*, 28, σελ.2.

²² Weinberg, L., & Eubank, W. (2011). Women's involvement in terrorism. *Gender issues*, 28, σελ.22.

οργάνωσεων.²³ Κάποιες από τις δραστηριότητες που επιτελούν είναι, η αναπαραγωγή της επόμενης γενιάς μαχητών, μέσα από τον ρόλο της συζύγου και της μητέρας, η στρατολόγηση και εκπαίδευση νέων μελών, η διαχείριση του δικτύου εφοδιασμού, η ενεργή συμμετοχή στο πεδίο ως μαχητές και βομβιστές αυτοκτονίας αλλά και η συμμετοχή σε ηγετικούς και στρατηγικούς ρόλους. Η Yesevî προσθέτει ότι παράλληλα κάποιες γυναίκες λειτουργούν ως πληροφοριοδότες για λογαριασμό της οργάνωσης, ως ανθρώπινες ασπίδες, αλλά και ως σεξουαλικά δολώματα μέσω του διαδικτύου και όχι μόνο, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς της εκάστοτε οργάνωσης και να προσηλυτίσουν νέα μέλη.²⁴

Σε όλες τις οργανώσεις, ανεξαρτήτως της ιδεολογίας τους, ένας από τους βασικούς ρόλους που έχουν αναλάβει οι γυναίκες είναι αυτός του μαχητή. Από τον 19^ο αιώνα μ.Χ., γυναίκες συμμετείχαν σε επιθέσεις και απόπειρες δολοφονίας πολιτικών αρχηγών και άλλων σημαντικών στόχων. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας τα τελευταία χρόνια είναι από τους σημαντικότερους ρόλους που επιτελούν οι γυναίκες ως μαχητές τρομοκρατικών οργάνωσεων. Το 1985, μία 16χρονη Λιβανέζα η Sana'a-Mehaidli, χαρακτηρίστηκε η πρώτη γυναίκα βομβιστής αυτοκτονίας. Από τότε, το να αναλαμβάνουν γυναίκες ρόλο βομβιστών αυτοκτονίας αποτελεί κοινή στρατηγική σε ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις. Στην κουρδική οργάνωση «PKK», οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά σε πολεμικές επιχειρήσεις και λαμβάνουν την ίδια πολεμική εκπαίδευση με τους άνδρες. Μάλιστα η πρώτη επίθεση αυτοκτονίας στην ιστορία του PKK πραγματοποιήθηκε από μία γυναίκα, τη Zeynep Kinaci.²⁵

Εκτός από τον ρόλο του μαχητή, οι γυναίκες έχουν αναλάβει επίσης ηγετικούς ρόλους ή και στρατηγικές θέσεις εντός των τρομοκρατικών οργάνωσεων. Ο White αναφέρει δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα γυναικών, αυτό της Ulricke Meinhof, συνιδρυτή της Red Army Faction το 1972, και της Leila Khaled του Λαϊκού Μετώπου για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.²⁶ Η Fusako Shigenobu ήταν μια ακόμα γυναικεία ηγετική μορφή. Ήταν η ηγέτης και το προβαλλόμενο πρόσωπο της οργάνωσής Japanese Red Army και «την δεκαετία του 1970 αποτέλεσε το πιο γνωστό δημόσιο πρόσωπο στην διεθνή τρομοκρατία».²⁷

²³ Spencer, A. N. (2016). The hidden face of terrorism: An analysis of the women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3), 74-98.

²⁴ Yesevî, C. G. (2014). Female terrorism. *European Scientific Journal*, edition vol.10, No.14. σελ. 590.

²⁵ Narozhna, T., & Knight, W. A. (2016). *Female suicide bombings: A critical gender approach*. University of Toronto Press, σελ.64.

²⁶ White, J. R. (2016). *Terrorism and homeland security*. Cengage Learning.

²⁷ Box, M., & McCormack, G. (2004). Terror in Japan: The red army (1969-2001) and aum supreme truth (1987-2000). *The Asia-Pacific Journal*, vol.2, issue 6. σελ.6.

Σύμφωνα με την Hamilton,²⁸ στην αυτονομιστική οργάνωση των Βάσκων της Ισπανίας ETA, παρόλο που οι άνδρες κυριάρχησαν στην ηγεσία της οργάνωσης καθ' όλη τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας της ύπαρξής της (1960-1970), η συμμετοχή των γυναικών υπήρξε καθοριστική. Στην πρώτη δεκαετία, μόνο ένας μικρός αριθμός γυναικών εντάχθηκε στην οργάνωση αλλά μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970, μία γυναίκα η Dolores Gonzalez Katarain ήταν ενεργό ηγετικό μέλος στην ETA. Στην Ελλάδα, η πρώτη και μοναδική γυναίκα σε ηγετικό ρόλο τρομοκρατικής οργάνωσης ήταν η Πόλα Ρούπα, μέλος της οργάνωσης «Επαναστατικός Αγώνας».

Η στρατολόγηση νέων μελών αλλά και η διάδοση της ιδεολογίας και η εφαρμογή πρακτικών προπαγάνδας, είναι ένα ακόμα τρίπτυχο ρόλων που αναλαμβάνουν γυναίκες. Την εποχή που τα social media δεν ήταν διαδεδομένα ή δεν υπήρχαν καν, η λαϊκή αφήγηση, τα τραγούδια και οι αφίσες ή τα φυλλάδια αποτελούσαν τις βασικές μεθόδους στρατολόγησης νέων μελών. Τα μέσα αυτά συχνά εξυμνούσαν τα κατορθώματα γυναικών με τρομοκρατική δράση, αναδεικνύοντάς τες σε σύμβολα του αγώνα για τους ομοϊδεάτες τους, ή πρότυπα και έμπνευση για άλλες γυναίκες, ώστε να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο. Η Shorer αναφέρει το παράδειγμα της Aafia Siddiqui που χρησιμοποιήθηκε από τον ISIS για να στρατολογήσει και άλλες γυναίκες. Η Siddiqui χαρακτηρίστηκε ως «παράδειγμα Μουσουλμάνας πολεμίστριας», πρότυπο το οποίο εξυμνούσαν οι οπαδοί του τζιχάντ σε όλο τον ισλαμικό κόσμο.²⁹ Στην εποχή του διαδικτύου, σε τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Al Qaeda και το ISIS, γυναίκες από την ασφάλεια του σπιτιού τους, με ανωνυμία και ελευθερία στρατολογούσαν άνδρες και γυναίκες προκειμένου να πάρουν μέρος στον «αγώνα».

Τι είναι όμως αυτό που οδηγεί τις γυναίκες στην τρομοκρατία και στην βία; Η βιβλιογραφική έρευνα και η αναζήτηση επιστημονικών μελετών στηρίζει τη θέση ότι τα κίνητρα συμμετοχής των γυναικών δεν διαφέρουν σημαντικά από αυτά των ανδρών. Σε πολλές περιπτώσεις, όπως και για τους άνδρες, είναι πολιτικά, κοινωνικά, ιδεολογικά και οικονομικά τα κίνητρα που οδηγούν τις γυναίκες στην τρομοκρατία. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι τα οικονομικά κίνητρα, ιδιαίτερα σε περιοχές που οι γυναίκες βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, είναι κυρίαρχα. Τα λιγοστά χρήματα που κερδίζουν μέσω της συμμετοχής τους στην τρομοκρατία, τους παρέχουν τη δυνατότητα να

²⁸ Hamilton, C. (2009). Iratxe Sorzabal Diaz: Why Do Women Become ETA Terrorists? *The Telegraph*, διαθέσιμο: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/6397643/Iratxe-Sorzabal-Diaz-why-do-women-become-ETA-terrorists.html>

²⁹ Shorer, M. (2018). Mobilization of women to terrorism: tools and methods of ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2), σελ.95

ανταπεξέλθουν στις οικονομικές δυσκολίες και να στηρίζουν την οικογένεια τους. Ένα ακόμη από τα κίνητρα που εμφανίζεται να έχει ιδιαίτερη ισχύ είναι η διεκδίκηση της κοινωνικής ισότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι Παλαιστίνιες και οι Κούρδισες του PKK, οι οποίες, μέσω της συμμετοχής τους στην τρομοκρατία, διεκδικούν και απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, τυγχάνουν ίσης αντιμετώπισης και σεβασμού από την υπόλοιπη κοινωνία. Με τον τρόπο αυτό καταφέρνουν να ξεφύγουν από τα πρότυπα και τις τάσεις της κοινωνίας που τις ήθελαν εγκλωβισμένες στο ρόλο της υποταγμένης γυναίκας-νοικοκυράς.

Οι κοινωνικές επιρροές έχουν αναφερθεί ως ένα ακόμα κίνητρο, που οδηγεί στην ριζοσπαστικοποίηση και στην τρομοκρατία. Σύμφωνα με τις Cragin και Daly,³⁰ σε πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις τα μέλη τους αποτελούνται από μία οικογένεια ή από ένα στενό κύκλο φίλων. Η Bloom επισημαίνει ότι ένας «σημαντικός άλλος» στην ζωή μιας γυναίκας, είναι συνήθως αυτός που την εντάσσει στην τρομοκρατία,³¹ με πολλούς μελετητές να αναφέρουν ότι αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο μια γυναίκα να ακολουθεί τον σύζυγο της και με την ενεργή συμμετοχή της να στηρίζει την επιλογή του να συμμετέχει στην τρομοκρατία.

Η αίσθηση ντροπής, η αναζήτηση ασφάλειας, η ανάγκη για εκδίκηση αλλά και η έκφραση του πένθους αποτελούν κάποια επιπλέον αναγνωρίσιμα κίνητρα που οδηγούν τις γυναίκες να εμπλέκονται σε πράξεις βίας και τρομοκρατίας. Η απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου οδήγησε πολλές γυναίκες, σε όλο τον κόσμο, να στραφούν στην βία, ζητώντας να πάρουν εκδίκηση, να λυτρωθούν από τον πόνο και να τιμήσουν, με τον τρόπο αυτό, τους νεκρούς τους. Όπως τονίζουν οι Amusan, Adeyeye και Oyewole, το συγκεκριμένο κίνητρο εντοπίζεται χαρακτηριστικά σε Λιβερία, Σιέρρα Λεόνε, Σρι Λάνκα, Παλαιστίνη και στην Τσετσενία.³² Το αίσθημα της ντροπής, ιδιαίτερα σε κλειστές ισλαμικές κοινωνίες, είναι ένα από τα κίνητρα των γυναικών για να ακολουθήσουν τον δρόμο του «μάρτυρα». Γεγονότα του παρελθόντος που τις έχουν ταπεινώσει, περιστατικά έμφυλης βίας και σε κάποιες περιπτώσεις ο ίδιος ο βιασμός τους, είναι εμπειρίες καθηλωτικής κοινωνικής ντροπής που εύκολα στρέφουν τις γυναίκες στην τρομοκρατία. Όπως υπογραμμίζει η Bloom, για τις γυναίκες αυτές το να γίνουν μάρτυρες για την επίτευξη του σκοπού που

³⁰ Cragin, K., & Daly, S. A. (2003). The Dynamic Terrorist Threat An Assessment of Group Motivations and Capabilities in a Changing World. *RAND-PUBLICATIONS-MR-ALL SERIES*.

³¹ Bloom, M. (2011). Bombshell: women and terrorism. *USA, University of Pennsylvania Press*

³² Amusan, L., Adeyeye, A. I., & Oyewole, S. (2019). Women as agents of terror: Women resources and gender discourse in terrorism and insurgency. *Politikon*, 46(3), σελ.348

εξυπηρετούν, συνήθως πραγματοποιώντας επιθέσεις αυτοκτονίας, είναι ο απόλυτα καθαγιασμένος τρόπος να αποκαταστήσουν τη χαμένη τιμή και περηφάνεια τους.³³

Σε πολλές περιπτώσεις ο κοινωνικός αντίκτυπος της δράσης των γυναικών είναι τρομακτικός, καθώς καταγράφεται ότι ορισμένες από τις πιο αιματηρές μαζικές επιθέσεις έγιναν από γυναίκες. Το συμπέρασμα της Agara, καταγράφει ως αναγκαιότητα η συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία να μην αντιμετωπίζεται και περιγράφεται ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, αλλά ως μία συνειδητή επιλογή από ένα άτομο που αναγνωρίζει και αντιλαμβάνεται τις επιπτώσεις των πράξεων του.³⁴ Οι περιπτωσιολογικές μελέτες που θα αναλυθούν παρακάτω στόχο έχουν να βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση των ρόλων και των κινήτρων των γυναικών που συμμετέχουν στην τρομοκρατία.

2.1. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας βασίζεται στην ποιοτική έρευνα, με τη συλλογή και ανάλυση δευτερογενών δεδομένων να αποτελούν τα κύρια εργαλεία για την εξαγωγή συμπερασμάτων που απαντούν στα κεντρικά ερωτήματα και συμβάλλουν στην επίτευξη του σκοπού της. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκαν διάφορες πηγές, οι οποίες περιλαμβάνουν έγκυρα βιβλία σχετικά με το θέμα της έρευνας, επιστημονικά άρθρα, τα οποία δημοσιεύτηκαν σε εξειδικευμένα περιοδικά, ειδησεογραφικά άρθρα που αντανακλούν την επικαιρότητα της κάθε περιόδου που εξετάζεται και τις τρέχουσες εξελίξεις, καθώς επίσης αναλύσεις συνεντεύξεων από ειδικούς στο συγκεκριμένο τομέα. Η ποικιλία αυτή των πηγών ενισχύει την ποιότητα και την εγκυρότητα των δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία.

Η κύρια μεθοδολογική προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στη διπλωματική εργασία βασίστηκε στη χρήση περιπτωσιολογικών μελετών, εστιάζοντας ειδικότερα στις περιπτώσεις των γυναικών της Τσετσενίας και των γυναικών του Ισλαμικού Κράτους. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την αξιολόγηση των συνθηκών και των παραγόντων που επηρεάζουν τις γυναίκες στις εν λόγω περιοχές, προσφέροντας πλούσια και ενδιαφέρουσα πληροφορία σχετικά με το κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι γυναίκες αυτές πήραν αποφάσεις και έδρασαν, διευκολύνοντας την κατανόηση του

³³ Bloom, M. (2016). The changing nature of women in extremism and political violence. *Freedom from Fear*, 2016(11), σελ.53

³⁴ Agara, T. (2017). The Role of Woman in Terrorism and Investigation of Gendering Terrorism. *Journal of Humanities Insights*, 1(02), σελ.54

φαινομένου που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Παράλληλα, η συγκριτική ανάλυση των δύο περιπτώσεων που μελετήθηκαν, καθώς χρησιμοποιήθηκαν οι ίδιες μεταβλητές, οδηγεί σε ευρύτερα συμπεράσματα σχετικά με το ζήτημα της συμμετοχής των γυναικών στην τρομοκρατία. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες περιλαμβάνουν μια πλήρη ανάλυση των διαθέσιμων δευτερογενών και πρωτογενών δεδομένων. Η ανάλυση θα εξετάσει το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο, τις οπτικές των ανδρών και τον αντίκτυπο που έχει η χρήση γυναικών στην τρομοκρατία, τους ρόλους και τα κίνητρα που οδηγούν τις γυναίκες στη συμμετοχή. Για την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας χρησιμοποιήθηκαν και αναλύθηκαν πρωτογενή δεδομένα, όπως ομιλίες, φωτογραφίες από την δράση των γυναικών, οι οποίες αναδεικνύουν τους ρόλους τους, υλικό από βίντεο σχετικά με τρομοκρατικές ενέργειες, καθώς επίσης συνεντεύξεις γυναικών που είχαν εμπλακεί στις αντίστοιχες τρομοκρατικές οργανώσεις.

3.«Μαύρες Χήρες» της Τσετσενίας

Μόσχα, 23 Οκτωβρίου 2002, ένοπλοι Τσετσένοι αντάρτες εισβάλλουν στο θέατρο Dubronka κατά τη διάρκεια του μιούζικαλ «Nord Ost», αιχμαλωτίζοντας περισσότερα από 900 άτομα, ανάμεσα τους και παιδιά. Αίτημα της τρομοκρατικής αυτής ενέργειας, ήταν η απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων από την Τσετσενία. Η ομηρία διήρκεσε 56 ώρες και ο τραγικός απολογισμός ήταν 130 όμηροι και 40 τρομοκράτες νεκροί, με τη συντριπτική πλειοψηφία των θανάτων να οφείλονται σε ένα τοξικό αέριο που έριξαν οι ρωσικές δυνάμεις ασφαλείας στο θέατρο, λίγο πριν εισβάλουν σε αυτό. Ανάμεσα στους τρομοκράτες, 19 γυναίκες, ζωσμένες με εκρηκτικά στο σώμα τους είχαν πάρει εντολή να πυροδοτήσουν τις βόμβες σε περίπτωση εισβολής της αστυνομίας.³⁵ Οι γυναίκες αυτές, γνωστές ως «Μαύρες Χήρες», είναι άμεσα συνδεδεμένες με την τρομοκρατία και με τον αγώνα για την ανεξαρτησία της Τσετσενίας από την Ρωσία. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την περίπτωση των «Μαύρων Χηρών», από την εμφάνιση τους μέχρι τα κίνητρα και τις αιματηρές επιθέσεις που διέπραξαν, οφείλουμε πρώτα να αναφερθούμε στα γεγονότα της τσετσενικής σύγκρουσης αλλά και στη θέση των γυναικών στην κοινωνία της Τσετσενίας.

3.1. Πρώτος Πόλεμος Τσετσενίας (1994-1996)

Η Τσετσενία είναι μια μικρή περιοχή που βρίσκεται βόρεια της οροσειράς του Καυκάσου και θεωρείται γέφυρα μεταξύ Ασίας και Μέσης Ανατολής. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά υψίστης σημασίας για την Ρωσία, τόσο γεωπολιτικά όσο και λόγω του φυσικού της πλούτου, καθώς διαθέτει *«σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου, καθώς και φυσικό αέριο ...[ενώ] η κύρια παραγωγή περιλαμβάνει λάδι, τρόφιμα, κρασιά και φρούτα»*.³⁶ Στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το σχηματισμό της νέας Ρωσικής Ομοσπονδίας, η Τσετσενία είδε την ευκαιρία να ανακηρύξει επίσημα την ανεξαρτησία της και να βρεθεί εκτός του ρωσικού ελέγχου, με την ελπίδα ότι θα πετύχει το ίδιο αποτέλεσμα με άλλες πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες που ανεξαρτητοποιήθηκαν. Τραγική ειρωνεία για το τι επρόκειτο να ακολουθήσει, υπήρξε το γεγονός ότι ο Boris Yeltsin, Ρώσος πολιτικός και μετέπειτα πρόεδρος της Ρωσίας, κατά την διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας, ενθάρρυνε τις Σοβιετικές Δημοκρατίες να αναζητήσουν

³⁵ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2007). Black Widows and Beyond: Understanding the Motivations and Life Trajectories of Chechen Female Suicide Terrorists in Cindy Ness (Ed.) Women Terrorists and Militants: Agency, Utility and Organization Taylor and Francis, σελ.101

³⁶ Skaine, R. (2006). Female suicide bombers. North Carolina: McFarland & Company. σελ. 97

την αυτονομία τους.³⁷ Η αντίδραση της Ρωσίας, στον απόηχο αυτής της διακήρυξης των Τσετσένων, ήταν αρνητική και ως απάντηση διόρισε το 1990 τον Doku Zavgayev να κυβερνήσει την Τσετσενία, προκειμένου να διατηρήσει τον ρωσικό έλεγχο στη χώρα.

Κύριο ρόλο στις εξελίξεις που ακολούθησαν είχε ο Dzhokhar Dudayev, πρώην Πτέραρχος της Σοβιετικής Πολεμικής Αεροπορίας. Ο Dudayev υποστήριζε σθεναρά την ανεξαρτησία της Τσετσενίας και, με την επιστροφή του στο Γκρόζνι, ανέλαβε επικεφαλής της Εκτελεστικής Επιτροπής του ανεπίσημου αντιπολιτευόμενου Πανεθνικού Συνεδρίου του Τσετσενικού Λαού. Στις 6 Σεπτεμβρίου του 1991 εισέβαλε στο Ανώτατο Σοβιέτ, έχοντας στο πλευρό του τους παραστρατιωτικούς του Κόμματος «Ισλαμικό Μονοπάτι» του Bislan Gantamirov³⁸ και κατέλαβε την εξουσία. Ένα μήνα μετά, έπειτα από ένα αμφιλεγόμενο δημοψήφισμα, ο Dudayev ψηφίστηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Τσετσενίας. Παρά τις αντιδράσεις της ρωσικής κυβέρνησης, που θεωρούσε άκυρη την εκλογή του Dudayev, ο ίδιος κήρυξε την ανεξαρτησία της Τσετσενίας τον Νοέμβριο του 1991, αναφερόμενος στο σύνταγμα ότι η Τσετσενία είναι «κυρίαρχο δημοκρατικό νόμιμο κράτος που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της αυτοδιάθεσης του Τσετσενικού λαού».³⁹

Στις 11 Δεκεμβρίου του 1994, μετά από αρκετές αποτυχημένες προσπάθειες ανατροπής της κυβέρνησης του Dudayev, ρωσικά στρατεύματα εισέβαλαν στη Τσετσενία, έπειτα από έγκριση του Ρωσικού Συμβούλιου Ασφαλείας. Το επιχείρημα της εισβολής ήταν ότι η Τσετσενία του Dudayev λειτουργούσε ως βάση για την τρομοκρατία, τα ναρκωτικά και τη διακίνηση όπλων και, ως εκ τούτου, αποτελούσε σημαντική απειλή για την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσικής Ομοσπονδίας.⁴⁰ Η μάχη στο Γκρόζνι ξεκίνησε την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, 31 Δεκεμβρίου του 1994. Πιο συγκεκριμένα, τη νύχτα της 31ης Δεκεμβρίου και το πρωί της 1ης Ιανουαρίου, ο ρωσικός στρατός εξαπέλυσε επιθέσεις, με την ελπίδα να καταλάβει το Προεδρικό Μέγαρο και με την ελπίδα να αποφύγει τις μεγάλες απώλειες.⁴¹ Οι βομβαρδισμοί που ακολούθησαν τις επόμενες μέρες ήταν σφοδροί και παρά τις δυσκολίες και την σθεναρή αντίσταση που αντιμετώπισαν τα ρωσικά στρατεύματα, κατάφεραν να καταλάβουν το Γκρόζνι.

³⁷ Kipp, J. W. (2003). Putin and Russia's wars in Chechnya. *Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield, σελ.183

³⁸ Wood, T. (2004). The case for Chechnya. *New left review*, 30, 5.

³⁹ Constitution of Chechen Republic, 12 March 1992, διαθέσιμο: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5fb8.html>

⁴⁰ Bowker, M. (1997). *Russian foreign policy and the end of the Cold War*. Dartmouth.

⁴¹ Thomas, T. L. (1997). The Caucasus Conflict and Russian Security: The Russian Armed Forces Confront Chechnya III. The Battle for Grozny, 1–26 January 1995. *The Journal of Slavic Military Studies*, 10(1).

Στις 31 Μαρτίου του 1996, ο Yeltsin πρότεινε την κατάπαυση του πυρός και ζήτησε συνάντηση με τον Dudayev. Η κατάπαυση του πυρός όμως διήρκησε λιγότερο από ένα μήνα, μέχρι τις 22 Απριλίου του 1996, όταν το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε ο Dudayev χτυπήθηκε από ρωσικό πύραυλο. Η λήξη του Πρώτου Πολέμου ήρθε τον Αύγουστο του 1996, με την Συμφωνία Χασαβιούρτ, έπειτα από ταπεινωτική ήττα που υπέστη ο ρωσικός στρατός από την ξαφνική επίθεση 1500 Τσετσένων και την ανακατάληψη του Γκρόζνι από τους ίδιους.

Ο τραγικός απολογισμός του Πρώτου Τσετσενικού πόλεμου έχει καταγράψει απώλειες 35.000 αμάχων, 4.000 Τσετσένων μαχητών και 7.500 Ρώσων στρατιωτών, ενώ άλλες πηγές αναφέρουν αριθμούς μεταξύ 80.000 και 100.000.⁴² Η Τσετσενία καταστράφηκε ολοσχερώς. Πόλεις, χωριά, σχολεία και πανεπιστήμια, νοσοκομεία, και κατασκευαστικές επιχειρήσεις ισοπεδώθηκαν. Οι σιδηροδρομικές και οδικές μεταφορές ουσιαστικά έπαψαν να υπάρχουν, όπως και τα τηλεφωνικά δίκτυα.⁴³ Ο πόλεμος είχε ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό σχεδόν του 50% του πληθυσμού, δημιουργώντας πρόσφυγες εντός και εκτός της Τσετσενίας. Το τραύμα, η φρίκη του πολέμου αλλά και η απώλεια αγαπημένων προσώπων οδήγησε πολλούς Τσετσένους να στραφούν στην βία και σε παράνομες δραστηριότητες. Παράλληλα, η βιαιότητα των ρωσικών δυνάμεων, καλλιέργησε μεταξύ των Τσετσένων τη λαχτάρα της εκδίκησης.⁴⁴

3.1.1. Δεύτερος Πόλεμος Τσετσενίας (1999-2009)

Ο Δεύτερος Πόλεμος της Τσετσενίας ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1999, λίγο μετά την εκλογή του Vladimir Putin ως πρωθυπουργού της Ρωσίας. Αφορμή του πολέμου ήταν οι ένοπλες συγκρούσεις με αυτονομιστές του Basayev, όταν εισέβαλλαν σε ορεινές περιοχές της Αυτόνομης Ρωσικής Δημοκρατίας του Νταγκεστάν με στόχο την απελευθέρωση του και τη δημιουργία «Ισλαμικής Δημοκρατίας του Καυκάσου». Ο πόλεμος αυτός ήταν πολυετής και διήρκησε περίπου 10 χρόνια. Ο Δεύτερος Πόλεμος χαρακτηρίζεται έντονα από τη βία, τις τρομοκρατικές ενέργειες, τις ομηρίες και από τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Ο εθνικό-απελευθερωτικός χαρακτήρας του Πρώτου Πολέμου δίνει την θέση του στην κυριαρχία θρησκευτικών αντιλήψεων και την επικράτηση μιας σκληροπυρηνικής τάσης του Ισλάμ, του Ουαχαμπισμού. Πρόκειται για μια ριζοσπαστική

⁴² Dunlop, J. B. (2000). How many soldiers and civilians died during the Russo-Chechen war of 1994-1996?. *Central Asian Survey*, 19(3-4)

⁴³ Delong, M., & Topolewski, S. (2021). Terrorism as a consequence of human rights violations in the first Russo-Chechen war. *Journal of Security & Sustainability Issues*, 11(1), σελ.428

⁴⁴ Souleimanov, E. (2005). Chechnya, Wahhabism and the invasion of Dagestan. *Middle East*, 9(4), σελ. 48-49

αντιδραστική εκδοχή του σουνιτικού Ισλάμ, με μεγάλη αυστηρότητα και κυρίαρχο το αίτημα επιστροφής στην αυστηρή ανάγνωση των ιερών κειμένων. Ωστόσο, οι υπερσυντηρητικές ισλαμικές αντιλήψεις, καθώς και η τρομοκρατία και η βία, υπήρχαν πριν από το 1999. Ξεκίνησαν κατά τη διάρκεια του Πρώτου Πολέμου και συνέχισαν να εξελίσσονται στο μεσοδιάστημα μεταξύ των δύο πολέμων. Πιο συγκεκριμένα, ο Dudayev στην έναρξη του Πρώτου Πόλεμου κάλεσε τον Ισλαμικό κόσμο να ενωθεί και να πολεμήσει στο πλευρό του, προκειμένου να προκαλέσει τρόμο στην Ρωσία, δίνοντας έτσι και θρησκευτικό χαρακτήρα στη σύγκρουση.

Ένας από τους πρώτους Άραβες πολέμαρχους που έφτασαν στην Τσετσενία ήταν ο Σαουδάραβας Ibn al Khattab. Υπό την ηγεσία του Khattab, οι Άραβες μαχητές ανέπτυξαν σχέσεις και συνεργάστηκαν με τοπικούς πολέμαρχους, όπως τον Zelimkan Yandarbiyev, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα Πρωθυπουργού της Τσετσενικής Δημοκρατίας της Ιτσκερία μετά τον θάνατο του Dudayev, και τον Shamil Basayev.⁴⁵ Και οι δύο ασπάστηκαν τον Ουαχαμπισμό, καθώς η σύνδεσή τους με τον Khattab άνοιξε τον δρόμο σε χρηματοδοτήσεις και διεθνείς σχέσεις προκειμένου να ενισχύσουν των αγώνα τους. Η επιρροή που ασκούσε ο Khattab στον Basayev αλλά και οι στενοί δεσμοί φιλίας τους, πιθανολογείται ότι οδήγησαν τον Basayev σε εξτρεμιστικές πρακτικές.

Το 1995 έξι μήνες μετά την ρωσική εισβολή στην Τσετσενία,⁴⁶ η ομηρία στο νοσοκομείο Μπουντιονόφσκ στην Ρωσία ήταν μια από τις πρώτες τρομοκρατικές ενέργειες. Εκατόν πενήντα Τσετσένοι αντάρτες, υπό την ηγεσία του Basayev, κράτησαν ομήρους 2,000 ανθρώπους. Το αποτέλεσμα της ομηρίας ήταν 129 νεκροί και 415 τραυματίες. Μέχρι το ξέσπασμα του Δευτέρου Πολέμου ακολούθησαν και άλλα παρόμοια περιστατικά.

Τον Φεβρουάριο του 2000, έπειτα από πολλές εβδομάδες μαζικών αεροπορικών βομβαρδισμών, που είχαν σχεδόν ισοπεδώσει το Γκρόζνι, τα ρωσικά στρατεύματα κατάφεραν να το ανακαταλάβουν.⁴⁷ Για να μπορέσει ο Putin να δικαιολογήσει την στρατιωτική εισβολή στην Τσετσενία, χρησιμοποίησε το αφήγημα της τρομοκρατίας, χαρακτηρίζοντας τους Τσετσένους τρομοκράτες. Για τον Putin, τα γεγονότα της 9/11 στην Αμερική, ήταν η ευκαιρία του να συνδέσει την Τσετσενία με την ευρύτερη μάχη κατά της τρομοκρατίας.

⁴⁵ Wilhelmsen, J. (2005). Between a rock and a hard place: The Islamisation of the Chechen separatist movement. *Europe-Asia Studies*, 57(1), σελ.38

⁴⁶ Ganor, B., & Wernli, M. H. (2013). *Terrorist attacks against hospitals case studies*. Herzliya, Israel: International Institute for Counter-Terrorism (ICT), σελ. 11

⁴⁷ Hughes, J. (2001). Chechnya: The causes of a protracted post-soviet conflict. *Civil Wars*, 4(4), σελ.37

Σε όλη την διάρκεια του Δεύτερου Πολέμου, οι τρομοκρατικές ενέργειες και οι πράξεις βίας ήταν κυρίαρχες τόσο στο εσωτερικό της Τσετσενίας όσο και στην Ρωσία. Ένα μικρό δείγμα της έντονης και βίαιης τρομοκρατικής περιόδου είναι οι παρακάτω επιθέσεις: Τον Σεπτέμβριο του 1999 μια ομάδα 15 τρομοκρατών πραγματοποίησε μια σειρά από βομβιστικές επιθέσεις σε τρεις ρωσικές πόλεις σκοτώνοντας περισσότερους από 300 ανθρώπους και τραυματίζοντας πάνω από 1.000, σκορπίζοντας τον φόβο σε ολόκληρη τη Ρωσία. Αυτές οι βομβιστικές επιθέσεις, μαζί με την εισβολή στο Νταγκεστάν, πυροδότησαν τον δεύτερο πόλεμο της Τσετσενίας.⁴⁸ Την 1^η Σεπτεμβρίου 2004, μια ομάδα 30 ένοπλων Τσετσένων ανταρτών και 2 γυναίκες ζωσμένες με εκρηκτικά κατέλαβαν ένα δημοτικό σχολείο στο Μπεσλάν. Η ομηρία 1.300 ατόμων, ανάμεσα τους 700 παιδιών διήρκησε 3 μέρες. Ο τραγικός απολογισμός ήταν ο θάνατος 344 ατόμων, ανάμεσα τους 186 νεκρά παιδιά.⁴⁹ Τον Αύγουστο του 2004, δύο επιβατικές πτήσεις συνετρίβησαν σχεδόν ταυτόχρονα. Μια ισλαμική Τσετσενική ομάδα ανέλαβε την ευθύνη για την διπλή τρομοκρατική επίθεση, η οποία προκάλεσε τον θάνατο 90 ανθρώπων.⁵⁰ Οι επιθέσεις αυτοκτονίας προκλήθηκαν από δύο γυναίκες.

Στην διάρκεια αυτού του πολέμου παρατηρείται ένα ιδιαίτερο φαινόμενο για την κοινωνία της Τσετσενίας, η συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές ενέργειες. Οι περιβόητες «Μαύρες Χήρες» εμφανίζονται και ο ρόλος τους είναι καθοριστικός. Σκορπίζουν τον θάνατο, γίνονται όπλο για τους Τσετσένους αντάρτες αλλά και ένας εφιάλτης για τη Ρωσία. Για να μπορέσουμε να αναλύσουμε το φαινόμενο των «Μαύρων Χηρών» και την σημασία του, είναι σημαντικό να αναλύσουμε πρώτα την κοινωνία της Τσετσενίας και πιο συγκεκριμένα την θέση των γυναικών σε αυτή.

3.2. Η κοινωνία της Τσετσενίας και η θέση της γυναίκας

Η κοινωνία της Τσετσενίας δομείται από ένα σύστημα φυλών και αποτελείται από περίπου 130 φυλές. Τα μέλη της κάθε φυλής θεωρείται ότι προέρχονται από έναν κοινό πρόγονο και τους ενώνουν δεσμοί αίματος.⁵¹ Οι παραδοσιακοί κώδικες τιμής, είναι αναπόσπαστο κομμάτι της Τσετσενικής κουλτούρας και καθορίζουν τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες που την διέπουν. Η ίδια η κοινωνία, είναι πατριαρχική και η θέση της γυναίκας, μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν αυστηρά καθορισμένη και

⁴⁸ De La Pedraja, R. (2018). The Russian military resurgence: Post-Soviet decline and rebuilding, 1992-2018. McFarland.σελ 147-148

⁴⁹ Bobrovnikov, V. (2005). The Beslan Massacre. ISIM Review, 15(1), 13-13.

⁵⁰ Kurz, R. W., & Bartles, C. K. (2007). Chechen suicide bombers. *Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), σελ. 546.

⁵¹ Jaimoukha, A. (2004). *The Chechens: a handbook*. Routledge, σελ.91

περιορισμένη στην οικιακή σφαίρα. Οι γυναίκες ήταν παντελώς αποκλεισμένες από κάθε έκφανση του δημόσιου βίου και συμμετοχής στα κοινά. Ακόμα όμως και στην ιδιωτική τους ζωή, εντός της οικογενειακής οικίας υπήρχαν περιορισμοί και αυστηροί κανόνες. Για παράδειγμα, οι γυναίκες δειπνούσαν ξεχωριστά από τον σύζυγο τους. Επίσης, μια γυναίκα δεν επιτρεπόταν να ταξιδέψει μόνη της εκτός εάν συνοδευόταν από τον σύζυγο της ή ένα αρσενικό μέλος της οικογένειάς της. Σημαντική λειτουργικότητα στην οργάνωση της κοινωνίας είχε ο θεσμός του γάμου, ο οποίος εξυπηρετούσε τη διάκριση των διαφορετικών φυλετικών συστημάτων και ρύθμιζε συμφέροντα τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά.⁵² Η γυναίκα δεν είχε επιλογή, δεν μπορούσε να εκφέρει γνώμη, αλλά εξαναγκαζόταν να παντρευτεί.

Την περίοδο που η Τσετσενία αποτελούσε μέρος της ΕΣΣΔ, η θέση της γυναίκας ήταν τελείως διαφορετική. Οι πολιτικές εκσυγχρονισμού που εφάρμοζε η Σοβιετική Ένωση έδωσαν στις γυναίκες ευκαιρίες συμμετοχής στην κοινωνική και πολιτική ζωή της Τσετσενίας.⁵³ Η δυνατότητα που απέκτησαν οι γυναίκες να εργάζονται και η πρόσβασή τους στην εκπαίδευση αποτελούν από τα πιο σημαντικά στοιχεία εκσυγχρονισμού αυτής της περιόδου. Ωστόσο, παρά τον εκσυγχρονισμό, οι γυναίκες εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν προβλήματα και περιορισμούς, κυρίως σε θέματα που αφορούσαν τους παραδοσιακούς κώδικες τιμής. Ο γάμος εξακολουθούσε να επιβάλλεται σε αρκετές περιπτώσεις, ενώ το φαινόμενο του «κλεψίματος» της νύφης ήταν αρκετά συχνό.

Η κυρίαρχη θρησκεία της Τσετσενίας είναι το Ισλάμ, με την πλειοψηφία των Τσετσένων να ανήκουν στο Σουνιτικό Ισλάμ και με κάποιους να τηρούν την σουφιστική παράδοση. Όπως αναφέρθηκε, κατά την διάρκεια του Πρώτου Πόλεμου αλλά ιδιαίτερα στο μεσοδιάστημα μεταξύ των δύο πολέμων εισήχθη στην Τσετσενία μια ακραία ριζοσπαστική έκφραση του Ισλάμ, ο Ουαχαμπισμός. Ένα θρησκευτικό παρακλάδι του Σουνιτικού Ισλάμ, πιο συντηρητικό και εξτρεμιστικό. Με την σταδιακή επιρροή του Ουαχαμπισμού, η Σαρία επιβλήθηκε στην κοινωνία της Τσετσενίας και παράλληλα επηρέασε έντονα την θέση της γυναίκας.

Μέχρι εκείνη την στιγμή, οι γυναίκες ακολουθούσαν τα ευρωπαϊκά πρότυπα ντυσίματος, η άνοδος όμως του Ουαχαμπισμού άλλαξε τις ενδυματολογικές συνήθειες. Οι γυναίκες που ακολούθησαν τους Ουαχαμπιστικούς τρόπους, άρχισαν να ντύνονται με

⁵² Kemoklidze, N. (2009). Victimization of female suicide bombers: The case of chechenya. *Caucasian Review of International Affairs*, 3(2), σελ.181

⁵³ Szczepanikova, A. (2012). Becoming more conservative? Contrasting gender practices of two generations of Chechen women in Europe. *European Journal of Women's Studies*, 19(4), σελ.480

χιτζάμπ, καλύπτοντας το σώμα τους.⁵⁴ Χαρακτηριστικό είναι ότι οι «Μαύρες Χήρες» ήταν μαυροντυμένες, καλύπτοντας όλο το σώμα τους με το παραδοσιακό χιτζάμπ, που συνηθίζεται να φοριέται και σε άλλες αραβικές ισλαμικές χώρες. Παράλληλα, οι γυναίκες έχασαν πολλά από τα δικαιώματα που απολάμβαναν. Γυναίκες που δεν συμμορφωνόταν με τους ισλαμικούς κώδικες αλλά και τους κώδικες τιμής γίνονταν θύματα δολοφονίας. Οι δολοφονίες τιμής αυξήθηκαν ραγδαία. Μεταξύ των πιο συνηθισμένων «αφορμών» ήταν συμπεριφορές των γυναικών που έφερναν ντροπή στην οικογένεια τους, όπως η μοιχεία, η παραβίαση άκαμπτων ενδυματολογικών κανόνων, αλλά ακόμα και ο βιασμός τους.⁵⁵ Για την αυστηρή παραδοσιακή κοινωνία της Τσετσενίας, η γυναίκα θεωρείται υπαίτια για τον βιασμό της, στιγματίζεται ανεξίτηλα και το στίγμα και η ντροπή ακολουθούν την ίδια και την οικογένεια της. Για κάποιες γυναίκες ο μόνος τρόπος να απαλλαγούν από το στίγμα της ντροπής είναι ο θάνατος. Παράλληλα ο εξαναγκαστικός γάμος αλλά και η πολυγαμία, που στο παρελθόν απαγορευόταν, αποτελούσε μια νέα πραγματικότητα. Οι γυναίκες πολλές φορές αναγκαζόταν, χωρίς τη θέλησή τους, να παντρευτούν κάποιον που είχε και άλλες συζύγους, αλλά και άντρες κατά πολύ μεγαλύτερους στην ηλικία.

Μοιάζει παράδοξο το γεγονός ότι μια κοινωνία τόσο πατριαρχική όσο η Τσετσενία, δημιουργεί τις συνθήκες και επιτρέπει την άμεση εμπλοκή των γυναικών στον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα και στην τρομοκρατία. Πριν όμως αναλύσουμε το φαινόμενο αυτό, είναι σημαντικό να εξετάσουμε την οπτική, και τις αντιλήψεις των ανδρών ανταρτών Τσετσένων. Αντιλαμβανόταν τις «Μαύρες Χήρες» σύμφωνα με τις κοινωνικές νόρμες της Τσετσενίας ή η συμμετοχή τους έφερε αλλαγές στις αντιλήψεις;

3.3. Οπτικές για την δράση των «Μαύρων Χηρών»

Οι γυναίκες από την αρχή του Δευτέρου Πολέμου είχαν ενεργή συμμετοχή στο πεδίο του πολέμου. Η συμμετοχή τους ήταν στρατηγικής σημασίας για τους Τσετσένους αντάρτες. Ο Basayev, θεωρούσε τις «Μαύρες Χήρες» ως μέρος της δύναμης των βομβιστών αυτοκτονίας.⁵⁶ Ο Basayev υποστήριξε τις δράσεις των «Μαύρων Χηρών» και ο ίδιος είχε ισχυριστεί ότι «είχε αναλάβει και εκπαιδεύσει πάνω από 50 γυναίκες».⁵⁷ Ομοίως, ο Arbi Barayev, πολέμαρχος και ηγετικό στέλεχος της Special Purpose Islamic

⁵⁴ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). The new Chechen jihad: Militant Wahhabism as a radical movement and a source of suicide terrorism in post-war Chechen society. *Democracy and Security*, 2(1), σελ.110

⁵⁵ Matusitz, J., & Simi, D. (2022). Feminivil: The Chechen Black Widows' Symbolic Terrorism. *Journal of Geography, Politics and Society*, 12(4), σελ.3

⁵⁶ Rasool, H. (1991). The Black Widows of Chechnya. *RP PUBLICATIONS*, India, σελ. 66

⁵⁷ Kurz, R. W., & Bartles, C. K. (2007). Chechen suicide bombers. *Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), σελ. 538

Regiment, έπεισε πολλές γυναίκες να πραγματοποιήσουν επιθέσεις αυτοκτονίας, συμπεριλαμβανομένων μελών της οικογένειας του. Η δεκαεπτάχρονη ξαδέρφη του οδήγησε ένα φορτηγό γεμάτο εκρηκτικά σε ένα ρωσικό στρατιωτικό φυλάκιο τον Ιούνιο του 2000, ενώ η χήρα γυναίκα του συμμετείχε στην τρομοκρατική επίθεση του θεάτρου Dubrovka.

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα της χρήσης γυναικών, το οποίο και ο ίδιος ο Basayev είχε αναγνωρίσει, ήταν η αποτελεσματικότητα τους. Η αποτελεσματικότητα τους σχετιζόταν με την δυνατότητα τους να περνούν απαρατήρητες με αποτέλεσμα να πετυχαίνουν τους στόχους τους με ακρίβεια.⁵⁸ Σύμφωνα με μελέτες, οι επιθέσεις των γυναικών ήταν πιο θανατηφόρες από αυτές των ανδρών. Επιπλέον, η προβολή που απολάμβαναν οι επιθέσεις από τις «Μαύρες Χήρες» ωφελούσε την οργάνωση, καθώς πρόβαλε τη δράση τους, διευκόλυνε στην προσέλκυση χρηματοδοτήσεων, και συνέβαλε στην άσκηση επιρροής για να υποστηριχθεί ο αγώνας τους. Σημαντικό επίσης είναι να τονιστεί ότι, μέσω της χρήσης των γυναικών, παραδειγματιζόταν και άλλοι άνδρες οι οποίοι αποφάσιζαν να ακολουθήσουν τον αγώνα για την ανεξαρτησία. Η εικόνα μιας γυναίκας να θυσιάζει την ζωή της για την πατρίδα της, όχι μόνο δεν άφηνε ανεπηρέαστους τους άντρες αλλά λειτουργούσε ως κινητήριο μοχλός για τον δικό τους «ξεσηκωμό».

Πάρα όμως την αναγνώριση της αποτελεσματικότητας και της συμμετοχής τους στην τρομοκρατία, γίνεται φανερό ότι οι άνδρες τις αντιμετώπιζαν ως αντικείμενα και όπλα που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της αντίστασης. Μαρτυρίες ομήρων στο θέατρο Dubrovka υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες που πήραν μέρος είχαν παθητική συμμετοχή, ακολουθώντας απλώς τις οδηγίες των ανδρών. Αναλύοντας τους ρόλους που επιτελούσαν οι «Μαύρες Χήρες», το προφίλ τους αλλά και τα κίνητρα που τις οδήγησαν στην συμμετοχή στην βία, θα εντοπίσουμε στοιχεία που θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε το ενδιαφέρον αυτό φαινόμενο των «Μαύρων Χηρών» και εάν τελικά λειτουργούσαν ως υποχείρια των ανδρών.

3.4. Η Συμμετοχή στην τρομοκρατία και ο ρόλος των «Μαύρων Χηρών»

Οι «Μαύρες Χήρες» αποτελούν ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε στην διάρκεια των αιματηρών συγκρούσεων στην Τσετσενία, και πιο συγκεκριμένα στον Δεύτερο Τσετσενικό Πόλεμο. Η ονομασία «Μαύρες Χήρες» δόθηκε από τα ρωσικά μέσα μαζικής ενημέρωσης για να περιγράψει τις γυναίκες που συμμετέχουν στην τρομοκρατία, με σκοπό την αντίδραση και την εκδίκηση για τον χαμό των συζύγων, των αδελφών και των γιών τους

⁵⁸ Toto, C. (2015). Behind the Veil: A Study of Chechen Black Widows' Web. *Elements*, 11(1).σελ.26

στον πόλεμο Τσετσενίας- Ρωσίας.⁵⁹ Οι ελάχιστες αναφορές που υπάρχουν για την συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές ενέργειες στην Τσετσενία, εκτός από τις αναφορές στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αποτελούν έναν περιορισμό στην ανάλυση του ζητήματος.⁶⁰ Σύμφωνα με την Davis, υπολογίζεται ότι πραγματοποιήθηκαν 85 επιθέσεις αυτοκτονίας από το 2000 στη Ρωσία, από τις οποίες οι 24 πραγματοποιήθηκαν από γυναίκες.⁶¹ Πιο συγκεκριμένα από το 2000 ως το 2005, το 81% των επιθέσεων αυτοκτονίας οφειλόταν σε γυναίκες.⁶² Το 2003 ήταν η χρονιά με τις περισσότερες επιθέσεις αυτοκτονίας.⁶³ Η υιοθέτηση του νέου Συντάγματος της Τσετσενίας, έπειτα από δημοψήφισμα, που προέβλεπε καθεστώς αυτονομίας της Τσετσενίας, μέσα στα πλαίσια της Ρωσικής Ομοσπονδίας, ωθούσε την τσετσενική αντίσταση να κλιμακώσει τη σύγκρουση για να αποτρέψει την εφαρμογή του συντάγματος.

Πίνακας 1: Types of Suicide Attacks Attributed to Chechen Female Terrorists

Table Two: Types of Suicide Attacks Attributed to Chechen Female Terrorists	
Type of Attack	Women Involved
Truck and Car Bombs Driven to and Exploded at Target	7
Attacker Carrying Explosive Device on Body and Exploding it in a Place other than Metro, Train or Airplane (one died in hospital)	10
Mass Hostage Taking with Bombs Strapped to Body and Rigged for Detonation (Nord Ost and Beslan)	21
Metro Suicide Bombings	1
Commuter Train Suicide Bombings	3
Suicide Bombing on Airplanes	2
Failed Attacks with Females Carrying an Bag Filled with Explosives	2
Total Women Involved	46

Πηγή: Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2007). Black Widows and Beyond: Understanding the Motivations and Life Trajectories of Chechen Female Suicide Terrorists

Από τα ελάχιστα διαθέσιμα δεδομένα και σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, ο κύριος ρόλος των «Μαύρων Χηρών», ήταν αυτός του βομβιστή αυτοκτονίας. Παρά την ενεργή συμμετοχή τους σε αιματηρές επιθέσεις, υπάρχουν λίγες γυναίκες σε ηγετικό ή συντονιστικό ρόλο εντός των τσετσενικών τρομοκρατικών ομάδων.⁶⁴ Πολλές γυναίκες ήταν μέλη των τρομοκρατικών οργανώσεων για αρκετό διάστημα πριν πραγματοποιήσουν

⁵⁹ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). Black widows: The Chechen female suicide terrorists. *Female suicide bombers: Dying for equality*, 84(1), σελ.63

⁶⁰ Knight, W. A., & Narozhna, T. (2005). Social contagion and the female face of terror: New trends in the culture of political violence. *Canadian Foreign Policy Journal*, 12(1), 141-166.

⁶¹ Davis, J. (2017). *Women in modern terrorism: from liberation wars to global jihad and the Islamic State*. Rowman & Littlefield, σελ.95

⁶² Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). Black widows: The Chechen female suicide terrorists. *Female suicide bombers: Dying for equality*, 84(1), σελ.3

⁶³ Kurz, R. W., & Bartles, C. K. (2007). Chechen suicide bombers. *Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), σελ. 531

⁶⁴ West, "Feminist IR and the Case of the 'Black Widows'," *Innovations: A Journal of Politics*, σελ. 97

την επίθεση αυτοκτονίας. Στο διάστημα αυτό, ελάχιστες γυναίκες λάμβαναν στρατιωτική εκπαίδευση, με την πλειοψηφία να ασχολείται με παραδοσιακούς ρόλους όπως το μαγείρεμα και το καθάρισμα.⁶⁵ Μια διαφορετική άποψη παρουσιάζεται από την Bloom, η οποία υποστηρίζει ότι οι γυναίκες σταδιακά εξελίχθηκαν στην εσωτερική ιεραρχία, ότι αρχικά είχαν μόνο υποστηρικτικούς ρόλους και σταδιακά ανέλαβαν πιο ενεργητικούς ρόλους, όπως ο ρόλος των βομβιστών αυτοκτονίας.⁶⁶ Αντίθετα με τις Speckhard και Akhemdova, η Bloom θεωρεί ότι οι επιθέσεις αυτοκτονίας δεν αποτελούν έναν δευτερεύοντα και παθητικό ρόλο, αλλά ρόλο κεντρικό και βασικό για μια τρομοκρατική οργάνωση. Για να κατανοήσουμε τα κίνητρα που τις οδήγησαν σε αυτόν τον ρόλο, πρώτα θα εξετάσουμε το προφίλ αυτών των γυναικών.

3.4.1. Το προφίλ των «Μαύρων Χηρών»

Η Khava Barayeva είναι η πρώτη γνωστή «Μαύρη Χήρα». Πιο συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2000, η Barayeva και η σύντροφος της Luisa Magomedova οδήγησαν ένα φορτηγό γεμάτο με εκρηκτικά σε μια ρωσική στρατιωτική βάση στην Τσετσενία. Το αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν δύο νεκροί και πέντε τραυματίες.⁶⁷

Η πρώτη εικόνα που σχηματίζει κάποιος για τις «Μαύρες Χήρες» είναι ότι πρόκειται για καταπιεσμένες γυναίκες που, λόγω του ψυχολογικού τραύματος και του πένθους, δρουν απερίσκεπτα, χωρίς να υπολογίζουν τις συνέπειες των πράξεών τους. Οι αντιλήψεις και τα στερεότυπα που επικρατούν γι' αυτές τις γυναίκες είναι ότι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και χαμηλή οικονομική κατάσταση. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο και σαφές προφίλ. Σύμφωνα με τον Abdullaev, δεν είναι απαραίτητα όλες νεαρές σε ηλικία, εάν και η πλειοψηφία των γυναικών με εξακριβωμένα στοιχεία, ήταν κάτω των 30 ετών. Πολλές από τις γυναίκες αυτές δεν ήταν θρησκευόμενες, ούτε με βαθιά πίστη στον Ουαχαμπισμό. Οι συνθήκες διαβίωσης δεν ήταν απαραίτητως αντίξοες και είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι δεν είχαν χάσει όλες στενούς συγγενείς στις συγκρούσεις Τσετσενίας- Ρωσίας.⁶⁸

Η πρώτη εικόνα για το προφίλ των «Μαύρων Χηρών» διαμορφώθηκε από τις συνεντεύξεις της Zarema Muzhikhoeva, η οποία ήταν αυτή που καθιέρωσε την χρήση της

⁶⁵ Anne Speckhard and Khapta Ahkmedova, "The Making of a Martyr: Chechen Suicide Terrorism," *Studies in Conflict & Terrorism* 29, no. 5 (2006): 72

⁶⁶ Bloom, "Death Becomes Her," *Georgetown Journal of International Affairs*, σελ. 96

⁶⁷ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). Black widows: The Chechen female suicide terrorists. *Female suicide bombers: Dying for equality*, 84(1), σελ. 63

⁶⁸ Abdullaev, N. (2004). Women to the forefront in Chechen terrorism. *International Relations and Security Network, Zurich*.

ονομασίας «Μαύρες Χήρες», όταν είπε στους ερευνητές ότι ήταν μέλος μιας ομάδας με την ονομασία «Black Fatima».⁶⁹ Πιο συγκεκριμένα τον Ιούλιο του 2003, η Muzhikhoeva δεν κατάφερε να πραγματοποιήσει στην Μόσχα την επίθεση αυτοκτονίας και συνελήφθη από τις αρχές. Σε ανακρίσεις και μαρτυρίες μετά τη σύλληψή της, η Muzhikhoeva ισχυρίστηκε ότι χειραγωγήθηκε και εκφοβήθηκε από μια ομάδα Τσετσένων που την ενθάρρυναν να βρει τον «αληθινό δρόμο προς τον Αλλάχ» ανατινάζοντας τον εαυτό της. Αν και οι δηλώσεις της ήταν συχνά αντιφατικές, παραδέχτηκε ότι κατασκεύασε ορισμένα μέρη της ιστορίας της, όπως την ιστορία της «Black Fatima», που στρατολογούσε νεαρές Τσετσένες για να γίνουν βομβιστές αυτοκτονίας. Επιπλέον στις συνεντεύξεις της δήλωνε ότι είχε υποστεί έμφυλη βία, τόσο η ίδια όσο και άλλες κοπέλες που βρισκόταν μαζί της.⁷⁰

Πίνακας 2: Demographic Data, Chechen Female Suicide Terrorists 2000-2005

Marital Status	Education Completed	Economic Status	Previous Religiosity	Relation to Wahhabism	Trauma*
13 – single	17 – high school	2 – poor	22 – secular Muslims	19 – connected after traumas	12 – more than one family member killed
3 – married	1 – college	14 – middle	4 – traditionally religious	7 – connected through family	4 – father or mother was killed
4 – divorced	5 – university	9 – good			6 – brother killed
5 – widowed	3 – in college	1 – high			1 – husband killed
1 – remarried					3 – family members arrested or disappeared after arrest
					2 – general societal traumas

Πηγή: Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). Black widows: The Chechen female suicide terrorists. *Female suicide bombers: Dying for equality*.

Σύμφωνα λοιπόν με τις Speckhard και Akhemdova, οι οποίες πραγματοποίησαν συνεντεύξεις με μέλη οικογενειών βομβιστών αυτοκτονίας, συμπέραναν κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του προφίλ αυτών των γυναικών. Ο μέσος όρος της ηλικίας των «Μαύρων Χηρών» ήταν τα 25 έτη. Επιπρόσθετα, η οικογενειακή τους κατάσταση δεν ανταποκρίνονταν στην ταμπέλα της «Μαύρης Χήρας».⁷¹ Για την ακρίβεια το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών δεν είχε παντρευτεί. Το μορφωτικό επίπεδο, παρά τις αντίθετες αντιλήψεις, ήταν αρκετά υψηλό, με το 65,3% να έχει ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, σύμφωνα με τα αποτελέσματα ελάχιστες γυναίκες είχαν χαμηλή κοινωνικό-οικονομική κατάσταση, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι κάποιες είχαν δικές τους

⁶⁹ Mamoon, T. R. (2012). *“Black Widows”: Women as Political Combatants in the Chechen Conflict*. Budapest and New York: Central European Press, σελ. 208

⁷⁰ Stack-O Connor, A. (2007). Picked last: Women and terrorism. *Joint Force Quarterly*, 44, σελ.96

⁷¹ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2007). Black Widows and Beyond: Understanding the Motivations and Life Trajectories of Chechen Female Suicide Terrorists in Cindy Ness (Ed.) *Women Terrorists and Militants: Agency, Utility and Organization* Taylor and Francis.

επιχειρήσεις. Τέλος, ελάχιστες ήταν βαθιά θρησκευόμενες ή είχαν συνδεθεί με τον Ουαχαμπισμό πριν την συμμετοχή τους σε τρομοκρατικές ενέργειες. Καταλήγοντας θα πρέπει να συμφωνήσουμε με την Lindsay O'Rourke, που υποστηρίζει ότι «δεν υπάρχει τυπική γυναίκα βομβιστής αυτοκτονίας».⁷²

3.4.2. Τα κίνητρα της συμμετοχής

Το προφίλ αυτών των γυναικών, όπως αναλύθηκε και παραπάνω δεν συνάδει με την στερεοτυπική αντίληψη ότι ήταν γυναίκες που είχαν απλώς χάσει αγαπημένα πρόσωπα στις συγκρούσεις Τσετσενίας-Ρωσίας. Ποια ήταν όμως τα κίνητρα των γυναικών αυτών που τις οδηγούσαν στην βία; Διαφέρουν τα κίνητρα τους από αυτά των ανδρών που συμμετέχουν στην τρομοκρατία; Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, εάν και οι λόγοι που παρακινούν σε συμμετοχή τις γυναίκες ποικίλουν, δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με τους λόγους και τα κίνητρα που οδηγούν τους άνδρες στην συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες.⁷³

Η κοινή αντίληψη που έχει επικρατήσει για τις «Μαύρες Χήρες» είναι ότι στρέφονται στην βία για να εκδικηθούν τους θανάτους των πατεράδων, των αδελφών, των συζυγών και των γιών τους.⁷⁴ Σύμφωνα με μια ανάλυση σε δείγμα 34 Τσετσένων βομβιστών αυτοκτονίας (άνδρες και γυναίκες), διαπιστώθηκε ότι το συντριπτικό ποσοστό του 88%, είχε βιώσει την απώλεια ενός στενού μέλους της οικογένειας του στη Ρωσο-Τσετσενική σύγκρουση.⁷⁵ Η παραπάνω διαπίστωση καταδεικνύει ότι η εκδίκηση και η απώλεια αποτελούν για τις «Μαύρες Χήρες» ένα βασικό προσωπικό κίνητρο της στροφής προς την τρομοκρατία. Οι Spekhard και Akhmedova εξηγούν ότι «το βαθύ προσωπικό τραύμα και η επιθυμία για εκδίκηση μέσα στο πλαίσιο μιας εθνικής μάχης ήταν οι ισχυρότερες κινητήριες δυνάμεις για τις επιθέσεις αυτοκτονίας».⁷⁶ Η Djennet Abdurakhmanova αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πόσο δυνατό μπορεί να είναι το συγκεκριμένο κίνητρο. Η δική της επίθεση αυτοκτονίας πραγματοποιήθηκε στο μετρό της Μόσχας το 2010, είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 40 ανθρώπων και τον τραυματισμό περίπου 100 ατόμων. Ήταν

⁷² O'Rourke, L. A. (2009), 'What's special about female suicide terrorism?' *Security Studies*, 18, 681-718, σελ. 707

⁷³ Bloom, M. (2016). The changing nature of women in extremism and political violence. *Freedom from Fear*, 2016(11), σελ.51

⁷⁴ Myers, S. L. (2003). Female suicide bombers unnerve Russians. *New York Times*, 7, 1.

⁷⁵ O'Rourke, L. A. (2009). What's special about female suicide terrorism? *Security Studies*, 18(4), σελ.711

⁷⁶ Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2007). Black widows and beyond: Understanding the motivations and life trajectories of Chechen female suicide terrorists. *Women terrorists and militants: Agency, utility and organization*, σελ.110

μια πράξη εκδίκησης για τον θάνατο του συζύγου της, Umalat Magomedov, από τις ρωσικές δυνάμεις τον Δεκέμβριο του 2009.⁷⁷

Στην Τσετσενική κοινωνία, η μητρότητα αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς ρόλους για μία γυναίκα, επομένως η μη δυνατότητα τεκνοποίησης αλλά και οι εξωσυζυγικές σχέσεις αποτελούν ντροπή και στίγμα για τις ίδιες, όπως και τις οικογένειές τους. Παράλληλα, ο βιασμός είναι ένας ακόμη κοινωνικός στιγματισμός για τις γυναίκες. Σύμφωνα με μελέτες, υπάρχουν ισχυρισμοί ότι Τσετσένες βιάστηκαν από Ρώσους στρατιώτες, παρά όμως τις αναφορές, πολλές από αυτές τις περιπτώσεις βιασμού δεν έχουν αποδειχτεί. Στην κοινωνία της Τσετσενίας γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση στιγματίζονται⁷⁸ και πολλές φορές βιώνουν την απόρριψη από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον. Το ψυχολογικό τραύμα από τον βιασμό, από την κοινωνική κατακραυγή, τη μεγάλη πίεση από την οικογένεια και την κοινωνία είναι έντονο, βαθύ και άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολύτιμη προσωπική τιμή των γυναικών.⁷⁹ Η στροφή προς τη βία, η συμμετοχή σε μια επίθεση αυτοκτονίας για τον ιερό εθνικό σκοπό, φαντάζει έτσι να είναι ο μόνος τρόπος και κίνητρο για τις γυναίκες να εξιλεωθούν και να ξεπλύνουν την ντροπή τους.

Στον δεύτερο πόλεμο της Τσετσενίας το θρησκευτικό στοιχείο ήταν πολύ έντονο, ιδιαίτερα εάν αναλογιστούμε ότι η σύγκρουση ξεκίνησε από μια ισλαμική οργάνωση της Τσετσενίας. Η πίστη και η αφοσίωση στο Ισλάμ και συγκεκριμένα η ριζοσπαστική στροφή και η σύνδεση με τον αυστηρό Ουαχαμπισμό χρησιμοποιήθηκε από πολλές γυναίκες ως αιτία και εξήγηση των επιθέσεων αυτοκτονίας. Για πολλές γυναίκες, αποτελούσε θρησκευτικό καθήκον να ακολουθήσουν τον δρόμο του «μάρτυρα», ιδιαίτερα τη στιγμή που επικρατούσε η αντίληψη ότι η αλλόθρησκη Ρωσία απειλούσε ανοιχτά και κατά μέτωπο τη θρησκευτική πίστη και τον τρόπο ζωής του Ισλάμ. Η πεποίθηση αυτή συνδεδεμένη άρρηκτα με τον αγώνα για την ανεξαρτησία της Τσετσενίας ήταν θανάσιμος συνδυασμός.⁸⁰ Το μαρτύριο και η στροφή στον Ουαχαμπισμό πρέπει να θεωρηθεί ως μια σημαντική μεταβλητή για τις «Μαύρες Χήρες».

Η πολυετής σύγκρουση με την Ρωσία αλλά και το αίσθημα της ανεξαρτησίας και μιας δικής τους πατρίδας αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο. Σύμφωνα με μια μαρτυρία, επιλέχτηκε η βίαιη αυτή προσέγγιση ώστε να λειτουργήσει ως παράδειγμα για άλλες γυναίκες και

⁷⁷ Bloom, M. (2011). Bombshells: Women and terror. *Gender Issues*, 28, σελ.11

⁷⁸ Bloom, M. (2012). *Bombshell: Women and terrorism*. University of Pennsylvania Press. σελ.96

⁷⁹ O'Rourke, L. A. (2009). What's special about female suicide terrorism? *Security Studies*, 18(4), σελ.711

⁸⁰ Nivat, A., & Ness, C. (2008). *Female Terrorism and Militancy: Agency, Utility, and Organization*. New York: Routledge, σελ.127

άνδρες, να θυσιάσουν την ζωή τους για να απελευθερωθεί το έθνος της Τσετσενίας.⁸¹ Ο στόχος των επιθέσεων αυτοκτονίας ήταν η προβολή και η γνωστοποίηση της επιθυμίας για απόσχιση και ανεξαρτησία, αλλά και παράλληλα να γίνει ευρέως γνωστός ο άδικος θάνατος αμάχων Τσετσένων από τις ρωσικές δυνάμεις. Τον Μάιο του 2003, η 46χρονή Shakhida Baimuratova, αποπειράθηκε να δολοφονήσει τον πρόεδρο της Τσετσενίας Akhmad Kadyrov. Το αποτέλεσμα της επίθεσης αυτοκτονίας ήταν 14 νεκροί και 150 τραυματίες.⁸² Η αντιμετώπιση και η κατανόηση αυτών των κινήτρων απαιτεί όχι μόνο την αποτελεσματική καταπολέμηση της τρομοκρατίας, αλλά και την επίλυση πολιτικών, κοινωνικών, και οικονομικών ζητημάτων.

⁸¹ Bloom, M. (2012). *Bombshell: Women and terrorism*. University of Pennsylvania Press. σελ.52

⁸² Tarín Sanz, A. (2017). When we are the violent: The Chechen Islamist guerrillas' discourse on their own armed actions. *Journal of Eurasian Studies*, 8(2), 185-195.

4. Οι «Νύφες του ISIS»

Οι πιο σκοτεινές σελίδες στην ιστορία της τρομοκρατίας έχουν γραφτεί από το Ισλαμικό Κράτος, μια τρομοκρατική οργάνωση που δραστηριοποιήθηκε κυρίως στη Μέση Ανατολή. Ιδρύθηκε το 2013, υπό την ηγεσία του Abu Bakr al-Baghdadi. Το Ισλαμικό Κράτος γνωστό είτε ως Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας (ISIS) είτε με την προγενέστερη ονομασία Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ (ISI) είτε ως DAESH,⁸³ έχει αφήσει ανεξίτηλο το αποτύπωμά του, κυρίως για τις απάνθρωπες πράξεις βίας που πραγματοποίησε, συμπεριλαμβανομένων αποκεφαλισμών και βασανιστηρίων, πολλές φορές σε ζωντανή αναμετάδοση.⁸⁴ Η δεύτερη περιπτωσιολογική μελέτη επικεντρώνεται στην εξέταση του ρόλου των γυναικών στο Ισλαμικό Κράτος και των κινήτρων της συμμετοχής τους στην τρομοκρατία. Στη σύγχρονη ιστορία της τρομοκρατίας, καμία άλλη τρομοκρατική οργάνωση δεν κατάφερε να προσελκύσει τόσες γυναίκες, γνωστές με την ονομασία «Νύφες του ISIS». Για να κατανοήσουμε τη συμμετοχή των γυναικών στο ISIS, καθώς και τους ρόλους και τα κίνητρά τους, είναι αναγκαίο να αναφέρουμε συνοπτικά την ιστορία του Ισλαμικού Κράτους, από την άνοδό του έως την πτώση του.

4.1. Η άνοδος και η Πτώση του Ισλαμικού Κράτους

Η ίδρυση του Ισλαμικού Κράτους δεν ήταν ξαφνική και η αρχή της δεν εντοπίζεται το 2013. Η αμερικάνικη επέμβαση στο Ιράκ το 2003, υπήρξε ο παράγοντας που ώθησε την δημιουργία ενός γενικευμένου ισλαμικού κινήματος, με το ISIS να αποτελεί το προϊόν αυτής της διεργασίας.⁸⁵ Τα πρώτα ίχνη εντοπίζονται το 2004, με την ίδρυση της Al Qaeda στο Ιράκ (AQI) από τον Abu Musab Al Zarqawi, ο οποίος φημιζόταν για τις απαγωγές και τους αποκεφαλισμούς ξένων ομήρων αλλά και για την αντί-σιιτική ρητορική του.⁸⁶ Μετά τον θάνατο του Al Zarqawi το 2006, έπειτα από αμερικάνικη αεροπορική επιδρομή, η οργάνωση όχι μόνο δεν αποδυναμώθηκε, αλλά αντιθέτως κατάφερε να γίνει ακόμα πιο ισχυρή και να εδραιωθεί με το νέο όνομα, Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ (ISI), υπό την ηγεσία του Abu Omar al-Baghdadi, καταφέροντας έτσι να επιβάλει το καθεστώς της τρομοκρατίας στο Ιράκ και όχι μόνο.

⁸³ Daesh είναι το αραβικό ακρωνύμιο της τρομοκρατικής οργάνωσης του Ισλαμικού Κράτους “*Ad-Dawlat Islamiyat fi Iraq wa al-Sham*”.

⁸⁴ Oosterveld, W. T., Bloem, W., Farnham, N., Kayaoğlu, B., & Sweijts, T. (2017). *The rise and fall of ISIS: From evitability to inevitability*. The Hague Centre for Strategic Studies, σελ. 5

⁸⁵ Schmid, A. P. (2015). Challenging the narrative of the “Islamic State”. *The Hague: International Centre for Counter-Terrorism*, σελ. 1.

⁸⁶ Lister, C. (2014). Profiling the Islamic state. Brookings Doha Center Analysis Paper Number 13, σελ. 7

Τον Οκτώβριο του 2006 το ISI ανακοίνωσε την δημιουργία κράτους, ενός κράτους που θα άνηκε στους Σουνίτες του Ιράκ. Η μετονομασία σε «κράτος» σηματοδοτούσε την επικέντρωση στο εσωτερικό του Ιράκ και όχι στο παγκόσμιο τζιχάντ. Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ενός «κράτους» αποδείχτηκε αποτυχημένη, καθώς η πλειονότητα των υποστηρικτών επικεντρωνόταν στην απελευθέρωση του Ιράκ από τις αμερικάνικες δυνάμεις. Ο θάνατος του Abu Ayub al-Masri, ιδρυτή και πολιτικού ηγέτη του ISI και του Abu Omar al-Baghdadi, αρχηγό του ISI, γνωστό ως «πρίγκιπα της πίστης», τον Απρίλιο του 2010, κατά τη διάρκεια επιδρομής, αποτέλεσαν σημαντικό πλήγμα για το ISI. Το αποτέλεσμα του «αποκεφαλισμού» της ηγεσίας του ISI, ήταν η άνοδος στην εξουσία του περιβόητου ηγέτη Ibrahim Awwad Ibrahim Ali al-Badri al-Samarrai (γνωστός ως Abu Bakr al-Baghdadi).⁸⁷

Οι πολιτικές διακρίσεις και η περιθωριοποίηση του Σουνιτικού πληθυσμού από τη νέα Σιιτική κυβέρνηση του Ιράκ αναζωπύρωσε τη δράση του ISI, με αποτέλεσμα το 2012 να καταφέρει να αναπτύξει έναν ισχυρό στρατό που προκαλούσε διαρκή τρόμο. Ο ISI πραγματοποιούσε επιδρομές στις κυβερνητικές δυνάμεις του Ιράκ και οργάνωνε επιθέσεις σε κρατικές υποδομές.⁸⁸ Στις αρχές του 2013, ο Al-Baghdadi αποφάσισε να στείλει μέρος των δυνάμεών του στη Συρία με στόχο την ανατροπή του καθεστώτος του Bashar al-Assad και τη δημιουργία ενός ισλαμικού φονταμενταλιστικού καθεστώτος στη Συρία. Αυτή η κίνηση επέτρεψε στο ISI να εδραιώσει την παρουσία του στη Συρία και να επηρεάσει την πορεία του εμφυλίου πολέμου. Στις 10 Απριλίου 2013, ο Al-Baghdadi ανακοίνωσε τη συγχώνευση του ISI με την Al-Nusra στη Συρία, μια σαλαφιστική-τζιχαντιστική οργάνωση, παρακλάδι της Al Qaeda στην Συρία, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και τη Συρία (ISIS). Παρά την ανακοίνωση, ο Abu Muhammad Al-Julani, ο αρχηγός της Al-Nusra, δεν αποδέχτηκε τη συγχώνευση, κάτι που προκάλεσε εσωτερικές συγκρούσεις μεταξύ των δύο οργανώσεων.⁸⁹ Νικητές σε αυτές τις εσωτερικές συγκρούσεις ήταν οι υποστηρικτές του ISIS. Εκτός όμως από αυτή την νίκη, οι δυνάμεις του Al Baghdadi κατάφεραν να καταλάβουν εδάφη στη Συρία. Με την επιστροφή των δυνάμεων στο Ιράκ, το ISIS κατάφερε να εντάξει υπό τον έλεγχό του τη Μοσούλη και άλλες περιοχές, όπου το

⁸⁷ Hashim, A. S. (2014). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy*, 21(4), σελ.73

⁸⁸ Hashim, A. S. (2014). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy*, 21(4), σελ.76

⁸⁹ Luna, S., & Zoltan, S. (2015). The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *AARMS—Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 14(4), σελ.367

Σουνιτικό στοιχείο ήταν έντονο.⁹⁰ Το Ισλαμικό κράτος κατάφερε να έχει υπό τον έλεγχο του έδαφος μεγαλύτερης έκτασης από την Αγγλία.

4.1.1. Το Ισλαμικό κράτος: Το Χαλιφάτο και η Πτώση του

Στις 29 Ιουνίου 2014, ο εκπρόσωπος του ISIS, Abu Muhammad al-‘Adnani ανακοίνωσε την ίδρυση του Χαλιφάτου και όρισε ως «Χαλίφη» και «ηγέτη των απανταχού μουσουλμάνων» τον Al Baghdadi. Σύμφωνα με αυτήν τη διακήρυξη, όλοι οι μουσουλμάνοι κλήθηκαν να δηλώσουν την αφοσίωσή τους.⁹¹ Το όνομα της τρομοκρατικής οργάνωσης άλλαξε και πλέον προσδιοριζόταν ως Ισλαμικό Κράτος. Η πρώτη δημόσια εμφάνιση του Al Baghdadi πραγματοποιήθηκε την πρώτη Παρασκευή του Ραμαζανιού, στις 4 Ιουλίου 2014, από το τέμενος Al Nuri της Μοσούλης. Στο μήνυμά του, εξέφρασε την ισότητά του με όλους τους πιστούς στο Ισλάμ και κάλεσε τους μουσουλμάνους από κάθε γωνιά του πλανήτη να μεταναστεύσουν στη γη του Ισλάμ (να κάνουν το hijrah⁹²), καθώς ήταν ιερό καθήκον τους να επανδρώσουν το Ισλαμικό Κράτος και να κάνουν πραγματικότητα το Χαλιφάτο. Ο Al Baghdadi, καλώντας τους απανταχού μουσουλμάνους σε παγκόσμια εξέγερση τόνισε ότι «αν κρατήσουν τις συμβουλές του, θα κατακτήσουν την Ρώμη και θα κερδίσουν τον κόσμο, με την βοήθεια του Αλλάχ». Επιπλέον, κάλεσε εξειδικευμένους επιστήμονες όπως, νομικούς και γιατρούς, μαζί με τις οικογένειές τους, με σκοπό να παρέχουν την βοήθεια τους στην οικοδόμηση του Χαλιφάτου.⁹³

Η επέκταση του Χαλιφάτου από το 2014 και έπειτα προκάλεσε ένα σύνολο αντιδράσεων τόσο περιφερειακά όσο και παγκόσμια, με αποτέλεσμα να επέλθει μια συντονισμένη παρέμβαση. Τα χρόνια που ακολούθησαν, το ISIS βρέθηκε αντιμέτωπο από την μια πλευρά με έναν διεθνή συνασπισμό υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, και από την άλλη πλευρά με το καθεστώς του Assad, τη Ρωσία και το Ιράν. Η πίεση που δέχτηκε το ISIS οδήγησε στη σταδιακή κατάρρευση του Χαλιφάτου, και τον Μάρτιο του 2019 έχασε το τελευταίο προπύργιο που είχε υπό τον έλεγχό του, την πόλη Baghuz. Η επιχείρηση είχε διάρκεια 1,5 μήνα, και το αποτέλεσμα ήταν οι κουρδικές δυνάμεις να συλλάβουν χιλιάδες μέλη του ISIS.⁹⁴ Ο θάνατος του Al-Baghdadi, στις 27 Οκτωβρίου 2019, κατά τη διάρκεια

⁹⁰ Byman, D. (2016). Understanding the Islamic state—a review essay. *International Security*, 40(4), σελ.135

⁹¹ Hashim, A. S. (2014). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy*, 21(4), σελ.79

⁹² Αραβική λέξη που υποδηλώνει την μετανάστευση, το ταξίδι. Ήταν το ταξίδι του προφήτη Μωάμεθ και των οπαδών του από τη Μέκκα στη Μεδίνα.

⁹³ Rosiny, S. (2015). The rise and demise of the IS caliphate. *Middle East Policy*, 22(2), σελ.100

⁹⁴ Bamber-Zryd, M. (2022). Cyclical jihadist governance: the Islamic State governance cycle in Iraq and Syria. *Small Wars & Insurgencies*, 33(8), σελ.1331

αμερικανικής επιχείρησης στο βόρειο τμήμα της Συρίας, αποτέλεσε κρίσιμο πλήγμα για τον ISIS.

Οι συλληφθέντες μαχητές του ISIS μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα προσφύγων στα κουρδικά εδάφη της Συρίας. Ανάμεσα σε αυτούς, πολλές γυναίκες και παιδιά. Συγκεκριμένα, στο στρατόπεδο Al Hol, το 94% των κρατουμένων αποτελείται από γυναίκες,⁹⁵ γνωστές ως «Νύφες του ISIS». Για να κατανοήσουμε τους ρόλους και τα κίνητρα αυτών των γυναικών, πρέπει πρώτα να εξετάσουμε το Ισλαμικό Κράτος και τη θέση των γυναικών εντός αυτού.

4.2. Το Ισλαμικό Κράτος και η θέση των γυναικών

Το Ισλαμικό Κράτος είναι ένα Τζιχαντιστικό-Σαλαφιστικό κίνημα του σουνιτικού Ισλάμ, βασισμένο στα διδάγματα του Ουαχαμπισμού, τα οποία υποστηρίζουν ότι οι εξωτερικές πολιτιστικές επιρροές είναι επικίνδυνες και πιστεύουν ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό των Μουσουλμάνων είναι πραγματικοί πιστοί.⁹⁶ Το Ισλαμικό Κράτος λειτούργησε σύμφωνα με την ακραία ερμηνεία της Σαρίας, επιβάλλοντας αυστηρές τιμωρίες σε όσους δεν υπάκουαν ή δεν σεβόνταν τους κανόνες αυτούς.

Ο Al-Baghdadi ήταν ο ηγέτης του ISIS και κατείχε τη θέση του «Χαλίφη», στις περιοχές του Ιράκ και της Συρίας που ήταν υπό τον έλεγχο του ISIS. Κύριο μέλημα ήταν η προσπάθεια να οργανώσει μια κυβερνητική και διοικητική δομή, παρόμοια με αυτή ενός αναγνωρισμένου κράτους. Το Ισλαμικό Κράτος αποτελεί μια από τις μοναδικές περιπτώσεις που κατάφερε να ενθαρρύνει και να πείσει τους άνδρες να φέρουν μαζί τους τις οικογένειες τους αλλά και τις μονές γυναίκες, προκειμένου να υποστηρίξουν την οικοδόμηση του Χαλιφάτου. Για την οικοδόμηση του Χαλιφάτου, το ISIS ανέλαβε την κατασκευή υποδομών όπως αγορές, ηλεκτροδότηση, δρόμους, θρησκευτικά σχολεία και ταχυδρομεία.

Αρχικώς, το ISIS εστίασε τις προσπάθειές του στη διασφάλιση των βασικών αγαθών, κυρίως τροφίμων. Ειδικότερα, επικεντρώθηκε στις τοπικές φυλές, υποσχόμενο τη διαρκή διαθεσιμότητα τροφίμων και εμπορευμάτων στις αγορές εντός του Χαλιφάτου, με έμφαση στη διανομή ψωμιού.⁹⁷ Με την χρήση προπαγανδιστικών μέσων, όπως απεικονίσεις σε περιοδικά και βίντεο, παρουσίαζε διανομές τροφίμων σε κατοίκους του Χαλιφάτου, αλλά

⁹⁵ Vale, G. (2019). Women in Islamic State: From Caliphate to Camps, σελ.2

⁹⁶ Byman, D. (2016). Understanding the Islamic state—a review essay. *International Security*, 40(4), σελ.136

⁹⁷ Da Silva, R., Bamber-Zryd, M., & Lemay-Hébert, N. (2023). Statebuilding beyond the West: Exploring Islamic State's strategic narrative of governance and statebuilding. *European Journal of International Security*, σελ.11

και αγορές με άφθονα προϊόντα. Προκειμένου να προσεγγίσει και να κερδίσει την συμπαράσταση των οικογενειών και των γυναικών, εστίασε στην οικοδόμηση και διοργάνωση ενός κράτους που λάμβανε υπόψη το ρόλο του γυναικείου φύλου. Η δημιουργία εγκαταστάσεων που θα πρόσφερε ευκολία στην ζωή των πολιτών και κυρίως των γυναικών αποτέλεσε βασικό στοιχείο στο Ισλαμικό Κράτος. Εκτός από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το Ισλαμικό Κράτος ιδρύοντας ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα εστίασε την προσοχή του σε ενήλικες γυναίκες. Το συγκεκριμένο ίδρυμα προσέφερε πλούσια εκπαίδευση σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων οικιακών εργασιών όπως το ράψιμο και η μαγειρική, πρώτων βοηθειών, της Σαρίας, της χρήσης όπλων, της εκπαίδευσης σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ακόμα και της χρήσης υπολογιστών.⁹⁸

Η υγειονομική περίθαλψη και κοινωνική πρόνοια ήταν ένα ακόμα στοιχείο που ενίσχυε την υποστήριξη των γυναικών και τις ενθάρρυνε να μεταναστεύσουν στο Χαλιφάτο. Το Ισλαμικό Κράτος επενδύοντας στην υγειονομική περίθαλψη δημιούργησε νοσοκομεία με σκοπό να προσφέρει εξειδικευμένη φροντίδα υγείας στους κατοίκους του Χαλιφάτου. Τα νοσοκομεία περιλάμβαναν ειδικές πτέρυγες που ήταν αφιερωμένες αποκλειστικά στην υγεία των γυναικών. Οι κοινωνικές υπηρεσίες ήταν ένα ακόμα βασικό στοιχείο για την οικοδόμηση του Χαλιφάτου. Στη Ράκκα δημιουργήθηκε ένα κέντρο παροχής ψυχολογικής υποστήριξης για τους πολίτες που είχαν ανάγκη.

Η παροχή ενός σπιτιού με όλες τις σύγχρονες ανέσεις ήταν μια ακόμα από τις υποσχέσεις του Ισλαμικού Κράτους για να προσεγγίσει τις γυναίκες. Η διαδικασία οικοδόμησης του Χαλιφάτου προσέφερε στις γυναίκες μια πρωτοφανή ευκαιρία να συμμετάσχουν ενεργά στην κοινωνία. Ενισχύοντας τον ρόλο τους, οι γυναίκες ανέλαβαν διάφορους ρόλους στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση και την εξέλιξη της κοινότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δραστηριότητες αυτές χρησιμοποιούνταν ως μέσο προπαγάνδας, αλλά και για έλεγχο της κοινότητας.

Ποια ήταν όμως η θέση της γυναίκας στο Ισλαμικό Κράτος; Η γυναίκα ήταν υποταγμένη σε ένα αυστηρό και σκληρό ισλαμικό πλαίσιο ζωής και δράσης. Παρά τις προπαγανδιστικές προσπάθειες να παρουσιαστεί μια εικόνα ισότητας, η πρακτική ήταν εντελώς διαφορετική. Το ISIS έχει χαρακτηριστεί ως ένας από τους χειρότερους παραβάτες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η έμφυλη βία αποτελούσε κεντρικό στοιχείο της ιδεολογίας του, με τη χρήση σκληρών τακτικών όπως η φυλάκιση, τα βασανιστήρια

⁹⁸ Khelghat-Doost, H. (2020). Locating Women in Jihad: The case of women in the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *AUSTRAL: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, 9(18), σελ.161

και η σεξουαλική κακοποίηση. Το Μανιφέστο που κυκλοφόρησε το 2015 από την Al Khansaa Brigade, γυναικείο βραχίονα του ISIS, αποκάλυπτε την πραγματικότητα των διακηρύξεών τους. Σύμφωνα λοιπόν με το Μανιφέστο, το σπίτι ήταν ο χώρος όπου έπρεπε να βρίσκονται οι γυναίκες και δεν έπρεπε να το εγκαταλείπουν, εκτός αν υπήρχαν συγκεκριμένες συνθήκες, όπως θρησκευτικές σπουδές ή ιατρικοί και εκπαιδευτικοί λόγοι, και τότε τηρώντας πάντα τους νόμους της Σαρίας.⁹⁹ Ο κανονισμός ενδυμασίας ήταν εξαιρετικά αυστηρός, επιβάλλοντας την πλήρη κάλυψη του σώματος από το κεφάλι έως τα πόδια. Όλα τα ρούχα υποχρεωτικά έπρεπε να είναι μαύρα, χωρίς διακοσμητικά, ενώ τα χέρια τους έπρεπε να είναι καλυμμένα με γάντια. Η απαγόρευση κάθε είδους χρώματος και διακόσμησης στα ρούχα αντικατοπτρίζει την προσπάθεια επιβολής ενός ομοιογενούς, αυστηρά ισλαμικού γυναικείου προτύπου. Σύμφωνα με το Μανιφέστο, τα κορίτσια μπορούσαν να παντρευτούν από πολύ νεαρή ηλικία. Εκατοντάδες γυναίκες και κορίτσια αναγκάστηκαν να παντρευτούν μαχητές του ISIS, με το πρόσχημα ότι ένας τέτοιος γάμος αποτελούσε ανταμοιβή και όχι τιμωρία. Για να αποφύγουν τον εξαναγκαστικό γάμο των κοριτσιών τους με μαχητές του ISIS πολλές οικογένειες επέλεξαν να παντρεύουν τις κόρες τους σε ακόμα πιο νεαρή ηλικία.¹⁰⁰

Πολλές γυναίκες και κορίτσια, ιδιαίτερα από την μειονότητα των Yazidi, υπήρξαν θύματα συστηματικού βιασμού. Χιλιάδες γυναίκες εξαναγκάστηκαν να γίνουν σκλάβες του σεξ, και χρησιμοποιήθηκαν από το ISIS ως εμπόρευμα που μπορούσαν να αγοράσουν και να πουλάνε ανά πάσα στιγμή. Σύμφωνα με τα δεδομένα, τα θύματα δεν περιορίζονταν μόνο σε γυναίκες που ανήκαν σε κάποια εθνοτική μειονότητα, αλλά αφορούσαν και γυναίκες από τη σουνιτική κοινότητα που ανήκαν σε οικογένειες και φυλές που δεν συνεργάστηκαν με το ISIS.¹⁰¹ Επιπλέον, σύμφωνα με μαρτυρίες γυναικών, οι μαχητές του ISIS επέβαλαν την ιδεολογία του σουνιτικού Ισλάμ με τη χρήση έντονης βίας, δημιουργώντας ένα περιβάλλον φόβου και υποταγής.

Οι γυναίκες στο Ισλαμικό Κράτος, ήταν θύματα σωματικής και ψυχικής κακοποίησης, με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους να καταπατούνται. Παρόλα αυτά το ISIS παραμένει η μόνη τρομοκρατική οργάνωση που κατάφερε να προσελκύσει τόσες πολλές γυναίκες, ακόμα και από την Δύση, και να τις εντάξει στο δίκτυο του. Οι γυναίκες

⁹⁹ Winter, C. (2015). Women of the Islamic State: A manifesto on women by the Al-Khanssaa Brigade. Quilliam Foundation, σελ.22

¹⁰⁰ United Nations, Security Council, *Letter dated 18 January 2016 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism addressed to the President of the Security Council*, S/2016/49, 20 January 2016, σελ.10, παρ. 30, <http://undocs.org/S/2016/49>

¹⁰¹ Speckhard, A., & Yayla, A. S. (2015). Eyewitness accounts from recent defectors from Islamic State: Why they joined, what they saw, why they quit. *Perspectives on Terrorism*, 9(6), σελ.113.

που έγιναν γνώστες ως «Νύφες του ISIS» είχαν καθοριστικό ρόλο στην εξάπλωση της ιδεολογίας του Ισλαμικού Κράτους, ενώ η συμμετοχή τους και οι ρόλοι που αναλάμβαναν ήταν κομβικής σημασίας για την τρομοκρατική οργάνωση.

4.3. Οπτικές για τις «Νύφες του ISIS»

Η χρήση και η στρατολόγηση των γυναικών αποτέλεσε συγκριτικό και στρατηγικό πλεονέκτημα ύψιστης σημασίας για το ISIS. Παρά τη δευτερεύουσα και υποτακτική θέση που φέρεται να είχαν οι γυναίκες, η συμμετοχή τους ήταν ουσιώδης και σημαντική για την επέκταση του Ισλαμικού Κράτους. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της αξιοποίησης και χρήσης των γυναικών, ήταν η προβολή του Ισλαμικού Κράτους και η εξάπλωση της ιδεολογίας του. Το φαινόμενο που ονομάστηκε «Νύφες του ISIS», προσέλκυε το ενδιαφέρον των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Επιπρόσθετα η χρήση των γυναικών ήταν ουσιώδης για τη στρατολόγηση νέων μελών, καθώς μέσω αυτών μεταδίδονταν οι προπαγανδιστικές αντιλήψεις του Ισλαμικού Κράτους. Πιο συγκεκριμένα, η στρατολόγηση γυναικών από την Δύση ήταν σημαντική για τον ISIS, καθώς εξασφάλιζε συζύγους για χιλιάδες δυτικούς ξένους μαχητές, με σκοπό να τους διατηρεί στα εδάφη και να δημιουργήσει μια νέα γενιά τζιχαντιστών. Οι γυναίκες από τη Δύση θεωρούνταν πιο κατάλληλες σύζυγοι για τους δυτικούς ξένους μαχητές, σε σύγκριση με τις ντόπιες γυναίκες, λόγω των πολιτιστικών και γλωσσικών ομοιοτήτων τους.

Τέλος η χρήση γυναικών σε τρομοκρατικές επιθέσεις ήταν κρίσιμης σημασίας. Οι γυναίκες περνούσαν απαρατήρητες, άρα ήταν πολύ πιο αποτελεσματικές στα χτυπήματα τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Roshonara Choudhry, η οποία το 2010 προσπάθησε να επιτεθεί σε έναν πρώην υπουργό της βρετανικής κυβέρνησης. Η Choudhry ήταν μόλις 21 ετών όταν διέπραξε την επίθεση. Προσποιήθηκε ότι αντάλλασσε χειραψία με τον Stephen Timms, προτού τον μαχαιρώσει δύο φορές στο στομάχι.¹⁰² Αξιοσημείωτο για τις οπτικές της συμμετοχής των γυναικών στην ενεργό μάχη είναι το γεγονός ότι υπήρχαν fatwas¹⁰³ με διευκρινήσεις για τις γυναίκες και τα όπλα. Χαρακτηριστικό είναι ότι η χρήση κάποιων όπλων, όπως ένα Kalashnikov, ήταν επιτρεπτή ενώ άλλα, δεν ήταν αποδεκτά εάν διέγραφαν το σχήμα του σώματος τους.

¹⁰² Gan, R., Neo, L. S., Chin, J., & Khader, M. (2019). Change is the only constant: The evolving role of women in the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS). *Women & Criminal Justice*, 29(4-5), σελ.206

¹⁰³ Αραβική λέξη που αποτελεί μια μη δεσμευτική αλλά αξιόπιστη νομική άποψη ή διδακτική ερμηνεία σε θέματα που σχετίζονται με τον ισλαμικό νόμο.

4.4. Οι «Νύφες του ISIS»: Προφίλ και Ρόλοι

Η ίδρυση του Ισλαμικού Κράτους, καθώς και η ομιλία του Al-Baghdadi, είχαν αντίκτυπο σε χιλιάδες γυναίκες. Σύμφωνα με τα δεδομένα, υπολογίζεται ότι 41,490 ήταν ο αριθμός των ατόμων που ταξίδεψαν στο Ιράκ και τη Συρία για να ενταχθούν στο Ισλαμικό Κράτος. Αναφορικά με τον αριθμό των γυναικών, υπολογίζεται ότι 4,761(13%) πραγματοποίησαν το ταξίδι.¹⁰⁴ Με την ανακήρυξη του Χαλιφάτου οι γυναίκες ξεκίνησαν να κάνουν το hijrah για το Ιράκ και τη Συρία. Ωστόσο, δεδομένα αναδεικνύουν ότι ο αριθμός των γυναικών εκτοξεύτηκε κατά τη διάρκεια των ετών 2015-16. Την συγκεκριμένη περίοδο, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν έως και το ένα τρίτο του συνολικού αριθμού ατόμων που ταξίδευαν προς το Ισλαμικό Κράτος από χώρες της Ευρώπης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία.¹⁰⁵ Σύμφωνα με εκτιμήσεις σχετικά με την εθνικότητα τα μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών του ISIS προέρχονταν από τη Ρωσία, την Τυνησία, την Γαλλία, την Κίνα και το Μαρόκο.¹⁰⁶

Η εξέταση του προφίλ, όπως θα υποστηρίξω, αναδεικνύει ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο και κοινό προφίλ. Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία η μέση ηλικία των γυναικών ήταν τα 21 έτη και πολύ συχνά, με ποσοστό 17% οι γυναίκες που έκαναν το hijrah ήταν ανήλικες.¹⁰⁷ Σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση, οι περισσότερες γυναίκες ήταν παντρεμένες, σε αντίθεση με τους άνδρες, όπου η πλειοψηφία τους ήταν άγαμοι. Πολλές γυναίκες πραγματοποίησαν το ταξίδι είτε μαζί με τον σύζυγό τους είτε μόνες τους, στην περίπτωση αυτή προκειμένου να συναντηθούν και να ενωθούν με τον σύζυγο τους στο Ισλαμικό Κράτος.¹⁰⁸ Τέλος, όσον αφορά την εθνικότητα, σύμφωνα με την Spencer μόνο το 7% ήταν Σύριες ή Ιρακινές, το 82,2% είχαν ξένη υπηκοότητα, και το 9,6% άγνωστη υπηκοότητα.¹⁰⁹

Αναλύοντας την θέση των γυναικών εντός του Ισλαμικού Κράτους, ορισμένοι μπορεί να υποστηρίξουν ότι οι γυναίκες υιοθετούσαν πιο παραδοσιακούς ρόλους, ωστόσο είναι σημαντικό να αναλύσουμε προσεκτικά τους ρόλους που επιτελούσαν για να

¹⁰⁴ Cook, J., & Vale, G. (2018). From Daesh to 'Diaspora': Tracing the women and minors of Islamic State, σελ. 3

¹⁰⁵ Cook, J., & Vale, G. (2018). From Daesh to 'Diaspora': Tracing the women and minors of Islamic State, σελ. 22

¹⁰⁶ Cook, J., & Vale, G. (2018). From Daesh to 'Diaspora': Tracing the women and minors of Islamic State, σελ. 22

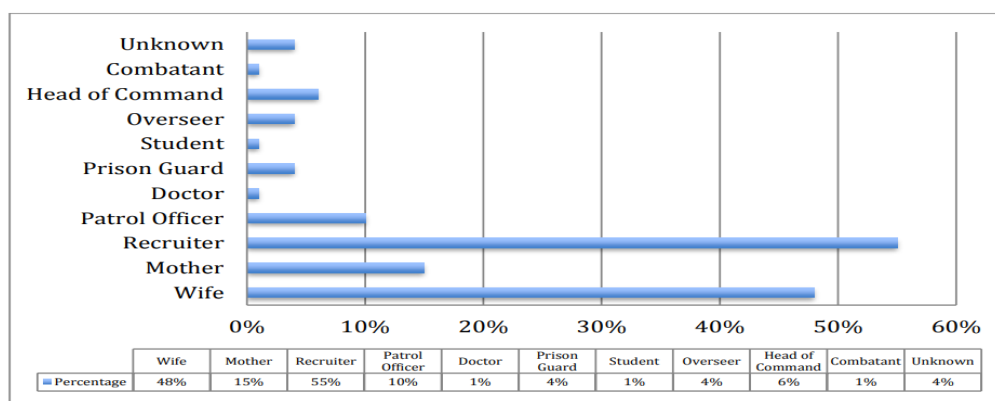
¹⁰⁷ Cook, J., & Vale, G. (2019). From Daesh to 'Diaspora' II: The challenges posed by women and minors after the fall of the caliphate. *CTC Sentinel*, 12(6), σελ. 23.

¹⁰⁸ Moreno, J. C. A. (2020). Western DAESH Women: Ideology, profile and motivation. *RESI: Revista de estudios en seguridad internacional*, 6(2), σελ. 167.

¹⁰⁹ Spencer, A. N. (2016). The Hidden Face of Terrorism: An Analysis of the Women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3), σελ.92.

κατανοήσουμε αν αντιστοιχούσαν στην παραδοσιακή εικόνα και στην εικόνα του θύματος όπως παρουσιάστηκε παραπάνω. Αυτό που παρατηρήθηκε στο Ισλαμικό Κράτος, ήταν μια σταδιακή αλλαγή του ρόλου των γυναικών σε θέσεις πιο ενεργές, όπως στην στρατολόγηση, την προπαγάνδα και στη συμμετοχή σε επιθέσεις αυτοκτονίας. Πράγματι, η εξέλιξη αυτή ήταν αναπάντεχη, δεδομένου ότι αρχικά το ISIS περίμενε από τις γυναίκες να υιοθετήσουν έναν υποτακτικό και υποστηρικτικό ρόλο, όπως αυτός καθοριζόταν στο Μανιφέστο.¹¹⁰ Τα διαθέσιμα δεδομένα για τις γυναίκες και τους ρόλους που επιτελούσαν παρουσιάζουν το 60% των γυναικών με ξένη υπηκοότητα να εμπλέκονται κυρίως με τον ρόλο της στρατολόγησης και μόνο το 20% ως σύζυγοι των μαχητών του ISIS. Αντίθετα, το 67% των ντόπιων γυναικών αναλάμβαναν τον ρόλο της συζύγου. Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο πάντως, είναι το γεγονός ότι όταν επρόκειτο να αναλάβουν ηγετική ή συντονιστική θέση, η πλειοψηφία των γυναικών ήταν ντόπιες.

Πίνακας 3: Roles held by women in ISIS

Πηγή: Spencer, A. N. (2016). The hidden face of terrorism: An analysis of the women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3).

Σύμφωνα με την ανάλυση της Spencer για το προφίλ και τούς ρόλους των «Νυφών του ISIS» το 55% είχε αναλάβει ενεργό ρόλο στη στρατολόγηση και κατά κύριο λόγο ήταν γυναίκες από την Δύση. Το ηλικιακό εύρος των γυναικών που επιτελούσε τον συγκεκριμένο ρόλο, κυμαινόταν μεταξύ 19 και 24 ετών.¹¹¹ Το Ισλαμικό κράτος είχε επενδύσει στην αξιοποίηση των social media, όπως τα Facebook, Twitter και Telegram, προκειμένου να μπορέσει να στρατολογήσει άνδρες και γυναίκες αλλά και για να διαδώσει την ιδεολογία του. Οι γυναίκες που αναλάμβαναν αυτόν τον ρόλο προσπαθούσαν να εμπνεύσουν άλλες γυναίκες και επιχειρούσαν να αναδείξουν την ισχύ

¹¹⁰ Gan, R., Neo, L. S., Chin, J., & Khader, M. (2019). Change is the only constant: The evolving role of women in the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS). *Women & Criminal Justice*, 29(4-5), σελ.205.

¹¹¹ Spencer, A. N. (2016). The Hidden Face of Terrorism: An Analysis of the Women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3), σελ.94

του Ισλαμικού Κράτους. Η πιο συνήθης και αποτελεσματική πρακτική στρατολόγησης ήταν η πρακτική της αδελφότητας και της αμοιβαίας υποστήριξης. Μέσω της «αδελφότητας»¹¹² και των υποσχέσεων φιλίας αναπτυσσόταν ένα έντονο κοινωνικό δίκτυο μεταξύ των γυναικών. Καθώς αναπτύσσονταν στενές σχέσεις, καλλιεργούνταν ένα κλίμα εμπιστοσύνης και συναισθηματικής σύνδεσης, γεγονός που ενθάρρυνε και διευκόλυνε τις γυναίκες να ενταχθούν στο Ισλαμικό Κράτος. Η αποπλάνηση ήταν μια ακόμα πρακτική στρατολόγησης που χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες για να στρατολογήσουν άνδρες, ρόλος που οι Δυτικές γυναίκες μπορούσαν να επιτελέσουν πιο εύκολα, συγκριτικά με τις ντόπιες.

Το Μανιφέστο που εκδόθηκε από την Al Khansaa Brigade περιέγραφε αναλυτικά το πρότυπο γυναίκας και τους ρόλους που έπρεπε να επιτελούν, οι οποίοι ήταν υποστηρικτικοί και παραδοσιακοί. Οι οικιακοί ρόλοι, όπως της συζύγου και της μητέρας, ήταν οι πιο συνηθισμένοι. Στην ανάλυση της η Spencer υποστηρίζει ότι το 53% των γυναικών που επιτελούσαν τον ρόλο της συζύγου ήταν μεταξύ 14 και 18 ετών, ενώ το 56% των μητέρων ήταν 25 ετών και άνω.¹¹³ Η μητρότητα θεωρούνταν από τις βασικότερες υποχρεώσεις αλλά και ύψιστο προνόμιο των γυναικών, οι οποίες έπρεπε «να ανατρέφουν και να εκπαιδεύουν, να προστατεύουν και να φροντίζουν την επόμενη γενιά τζιχαντιστών που έρχεται».¹¹⁴ Οι γυναίκες στον ρόλο της συζύγου ήταν σημαντικές, καθώς θωρήθηκε ότι, φροντίζοντας για την σεξουαλική εκτόνωση των ανδρών, διατηρούσαν υψηλό το ηθικό των μαχητών κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων.

Σταδιακά, οι γυναίκες ενθαρρύνονταν να συμμετέχουν στην Τζιχάντ πιο ενεργά, με αναφορές σε αυτού του είδους τη συμμετοχή ακόμα και στο Μανιφέστο. Η διακριτή μεταβολή στην επίσημη θέση του Ισλαμικού Κράτους ως προς τον ρόλο των γυναικών στην Τζιχάντ σημειώθηκε μεταξύ Δεκεμβρίου 2016 και Ιουλίου 2017. Συγκεκριμένα, στο Μανιφέστο αναφερόταν σαφώς ότι οι γυναίκες μπορούσαν να υποστηρίξουν την Τζιχάντ: «Εάν ο εχθρός επιτίθεται στη χώρα της και οι άνδρες δεν είναι αρκετοί για να την προστατεύσουν, τότε μπορούν να συμμετέχουν στον πόλεμο όπως έκαναν και οι γυναίκες του Ιράκ και της Τσετσενίας».¹¹⁵

¹¹² Van Leuven, D., Mazurana, D., & Gordon, R. (2016). Analysing the recruitment and use of foreign men and women in ISIL through a gender perspective. *Foreign fighters under international law and beyond*, σελ.105

¹¹³ Spencer, A. N. (2016). The Hidden Face of Terrorism: An Analysis of the Women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3), σελ.94

¹¹⁴ Winter, C. (2015). Women of the Islamic State: A manifesto on women by the Al-Khanssaa Brigade. *Quilliam Foundation*, σελ.18

¹¹⁵ Winter, C. (2015). Women of the Islamic State: A manifesto on women by the Al-Khanssaa Brigade. *Quilliam Foundation*, σελ. 22

Η Al- Khansaa Brigade ήταν μια πιο τις πιο γνωστές ομάδες γυναικών που δημιουργήθηκε στο Ισλαμικό Κράτος. Η συγκεκριμένη ομάδα είχε αναλάβει διάφορους ρόλους, όπως την επιβολή της Σαρίας στις άλλες γυναίκες, την κατασκοπεία αλλά και την ενεργό μάχη, καθώς είχαν λάβει εκπαίδευση στην χρήση όπλων. Οι γυναίκες αυτές ήταν οπλισμένες με AK-47 και πιστόλια.¹¹⁶ Τόσο στην Al Khansaa Brigade, όσο και σε άλλες αντίστοιχες γυναικείες ομάδες που δρούσαν σε άλλα σημεία της επικράτειας του ISIS ή συντόνιζαν τις τρομοκρατικές ενέργειες εκτός του Χαλιφάτου, ο ηγετικός και συντονιστικός ρόλος άνηκε πάντα σε γυναίκες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η Allison Fluke-Ekren, ηγετικό στέλεχος της ομάδας Khatiba Nusaybah, η οποία εκπαίδευσε περισσότερες από 100 γυναίκες στη χρήση αυτόματων όπλων, χειροβομβίδων και εκρηκτικών.¹¹⁷

Οι πρώτες καταγραφές αξιοποίησης των γυναικών σε πιο ενεργούς και μαχητικούς ρόλους εντοπίζονται τον Φεβρουάριο του 2016, στην Λιβύη. Σύμφωνα με ειδησεογραφικά δίκτυα, κατά την διάρκεια απόπειρας επίθεσης αυτοκτονίας από μια γυναίκα, 7 μαχήτριες του ISIS συνελήφθησαν και άλλες 3 σκοτώθηκαν.¹¹⁸ Εάν και υπάρχουν παρόμοια περιστατικά όπου αναφέρεται η μαχητική δράση των γυναικών, σύμφωνα με την Spencer το ποσοστό των γυναικών που αναλάμβανε ρόλο «μαχητή» ήταν μόνο 1%.

Μεταξύ των ενεργών ρόλων που αναλάμβαναν οι γυναίκες, ήταν και αυτός του βομβιστή αυτοκτονίας. Τον Μάιο του 2015, ανακοινώθηκε ότι το ISIS χρησιμοποίησε ένα νέο πιστοποιητικό γάμου, το οποίο επέτρεπε σε μια γυναίκα να εκτελέσει επιθέσεις αυτοκτονίας χωρίς τη συγκατάθεση του συζύγου της.¹¹⁹ Σύμφωνα με την Bloom, η Hasna Ait Boulahcen που ανατινάχθηκε στο Παρίσι, «ήταν σίγουρα η πρώτη βομβιστή αυτοκτονίας του ISIS».¹²⁰ Το παράδειγμα από τη Μοσούλη το 2017, είναι η πιο μαζική και χαρακτηριστική περίπτωση που αναδεικνύει τη στροφή των γυναικών του ISIS στην ενεργό μάχη και στις επιθέσεις αυτοκτονίας. Στις τελευταίες ημέρες της μάχης στην Μοσούλη, όταν το ISIS δεχόταν έντονη πίεση από τις Ιρακινές δυνάμεις, πραγματοποιήθηκε μια σειρά από επιθέσεις αυτοκτονίας. Σύμφωνα με αναφορές μέσω

¹¹⁶ Khelghat-Doost, H. (2017). Women of the caliphate: The mechanism for women's incorporation into the Islamic State (IS). *Perspectives on terrorism*, 11(1), σελ.22

¹¹⁷ US Department of Justice. (2022) American Woman Who Led ISIS Battalion Sentenced to 20 Years, διαθέσιμο σε <https://www.justice.gov/opa/pr/american-woman-who-led-isis-battalion-sentenced-20-years>

¹¹⁸ Eggert, J. P. (2015). Women fighters in the "Islamic State" and al-Qaida in Iraq: A comparative analysis. *Die Friedens-Warte*, σελ.365

¹¹⁹ Perešin, A. (2018). Why women from the West are joining ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2), σελ.38

¹²⁰ Shorer, M. (2018). Mobilization of women to terrorism: tools and methods of ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2), σελ.96

μαζικής ενημέρωσης από πληροφορίες που δόθηκαν από Ιρακινούς αξιωματούχους ασφαλείας, καταγράφηκαν 38 επιθέσεις αυτοκτονίας από γυναίκες.¹²¹

Η κατάρρευση του Ισλαμικού Κράτους, δεν περιόρισε τον ρόλο των γυναικών αλλά αντιθέτως πήρε μια άλλη μορφή. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ήττα του ISIS στο Baghouz οδήγησε πολλές γυναίκες σε κέντρα κράτησης, ελεγχόμενα από της κουρδικές δυνάμεις της Συρίας. Το Al-Hol είναι ένα από τα κέντρα κράτησης, με το 94% του πληθυσμού να είναι γυναίκες. Πολλές από αυτές τις γυναίκες έχουν τοποθετηθεί σε ένα ξεχωριστό τομέα που έχει περιφραχθεί εντός του κέντρου κράτησης, γνωστό ως «Annex», καθώς οι γυναίκες εκεί θεωρούνται ότι αποτελούν απειλή και κίνδυνος.¹²² Ο κύριος ρόλος περιορίζεται στην οικιακή σφαίρα και πιο συγκεκριμένα στον ρόλο της μητέρας, με κύρια ευθύνη την φροντίδα των παιδιών τους και την επίβλεψη της εκπαίδευσή τους. Απώτερος στόχος είναι η μετάδοση της ιδεολογίας του ISIS στις νεότερες γενιές.¹²³ Η αφοσίωση αυτών των γυναικών, έχει οδηγήσει σε ακραίες συμπεριφορές, συγκεκριμένα υπάρχουν μαρτυρίες όπου γυναίκες αναγκάζουν νεαρά αγόρια σε σεξουαλικές πράξεις με στόχο την αναπαραγωγή μελλοντικών μαχητών.¹²⁴

Εκτός όμως από τον ρόλο της μητέρας και της εκπαίδευσης των παιδιών τους, οι γυναίκες που στηρίζουν το ISIS συνεχίζουν να επιβάλλουν τους κανόνες εντός των στρατοπέδων κράτησης. Για τον έλεγχο των κανόνων, δημιουργήθηκε μια ομάδα γυναικών «Hisbah» η οποία έχει ως στόχο την επιτήρηση της εμφάνισης και της συμπεριφοράς άλλων γυναικών εντός των στρατοπέδων κράτησης. Για παράδειγμα, επιβάλλονται σωματικές τιμωρίες σε γυναίκες που ντύνονται ακατάλληλα ή αφαιρούν το niqab.¹²⁵ Σύμφωνα με αναφορές, πολλές γυναίκες που επέλεξαν να αφαιρέσουν το niqab ή να απομακρυνθούν από τις ιδεολογίες του ISIS μεταφέρθηκαν σε άλλα στρατόπεδα κράτησης λόγω του ότι η παραμονή τους στα προηγούμενα στρατόπεδα εγκυμονούσε κινδύνους για τη ζωή τους. Τέλος, η προβολή για υποστήριξη και χρηματοδότηση του ISIS, είναι ένας ακόμα ρόλος που επιτελούν. Με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης συνεχίζουν την προπαγάνδα του Ισλαμικού Κράτους προβάλλοντας βίντεο αλλά και με επιστολές σε διάφορες γλώσσες, από τα στρατόπεδα κράτησης, για να εκφράσουν την πίστη τους αλλά και για να αιτηθούν την απελευθέρωσή τους.

¹²¹ Winter, C., & Margolin, D. (2017). The mujahidat dilemma: Female combatants and the Islamic State. *CTC Sentinel*, 10(7), σελ.23

¹²² Vale, G. (2019). Women in Islamic State: From Caliphate to Camps, σελ.7

¹²³ Vale, G. (2019). Women in Islamic State: From Caliphate to Camps, σελ.6

¹²⁴ Hamming, T., & Amarasingam, A. (2023). Cubs of the Caliphate, σελ.18

¹²⁵ Mironova, V. (2020). Life inside Syria's al-Hol camp. *Horizon Insights*, 52, σελ.54

4.4.1. Τα κίνητρα της συμμετοχής

Σε μια κοινωνία τόσο καταπιεστική για την γυναίκα, όπου τα δικαιώματά της δεν είχαν καμία σημασία, είναι σημαντικό να κατανοήσει κανείς τα κίνητρα που ωθούσαν τις γυναίκες στην συμμετοχή αλλά και στην απόφαση να κάνουν το ταξίδι προς το Ισλαμικό Κράτος. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα, γίνεται αντιληπτό ότι οι γυναίκες εντάχθηκαν στο Ισλαμικό Κράτος για τους ίδιους λόγους με αυτούς που κινητοποιήσαν τους άνδρες. Ανάμεσα στα πιο γνωστά κίνητρα ήταν θέματα που σχετίζονται με την αίσθηση «ταυτότητας» και του «ανήκειν», την Ισλαμοφοβία της Δύσης, τις κοινές εμπειρίες, την περιπέτεια και τον έρωτα, αλλά και την επιθυμία να συμμετάσχουν σε ένα ουτοπικό έργο οικοδόμησης ενός ισχυρού κράτους.¹²⁶ Σύμφωνα με την Peresin,¹²⁷ τα κίνητρα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε ιδεολογικά/θρησκευτικά, προσωπικά και πολιτικά.

Το κάλεσμα του Al Baghdadi για hijrah αποτελούσε θρησκευτικό καθήκον και οδήγησε πολλές οικογένειες να μεταναστεύσουν προς το Ισλαμικό Κράτος, ανάμεσα τους ένας σημαντικός αριθμός γυναικών, μονές ή με τα παιδιά τους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Elvira Balic Karalic, με καταγωγή από την Βοσνία, η οποία εγκατέλειψε τον σύζυγό της και τα δύο ανήλικα παιδιά της, για να παντρευτεί έναν γαλλικής υπηκοότητας Βόσνιο μαχητή του ISIS, με τον οποίο έζησε στην Ράκκα και δημιούργησε νέα οικογένεια.¹²⁸ Καθώς αυξάνονταν και κυριαρχούσαν τα φαινόμενα Ισλαμοφοβίας στην Δύση, το Ισλαμικό Κράτος θεωρήθηκε ως ένα «ασφαλές μέρος», όπου οι γυναίκες θα μπορούσαν να ασκούν την θρησκεία τους και να ακολουθούν τη Σαρία, με τον τρόπο που πίστευαν ότι είναι καλύτερος, να απολαμβάνουν τιμή και σεβασμό και να πάψουν να αποτελούν «αντικείμενο» στα χέρια των αντρών. Η προοπτική να ζήσουν σε έναν τέτοιο τόπο και σε ένα τέτοιο πλαίσιο φαίνεται να ήταν ιδιαίτερα ελκυστικό κίνητρο για πολλές γυναίκες που αποφάσισαν να μετακινηθούν προς το Ισλαμικό Κράτος.

Το φλερτ, η περιπέτεια και ο γάμος με έναν μαχητή του ISIS, που υποσχόταν την ασφάλεια, ήταν ορισμένα από τα προσωπικά κίνητρα που ώθησαν γυναίκες να κάνουν το hijrah. Σύμφωνα με την Bloom, «Οι υποσχέσεις για να ενταχθούν οι γυναίκες στο Ισλαμικό

¹²⁶ Patel, S., & Westermann, J. (2018). Women and Islamic-State terrorism: An assessment of how gender perspectives are integrated in countering violent extremism policy and practices. *Security Challenges*, 14(2), σελ.60

¹²⁷ Peresin, A. (2018). Why women from the West are joining ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2),σελ.34.

¹²⁸ Peresin, A. (2015). Fatal attraction: Western muslimas and ISIS. *Perspectives on Terrorism*, 9(3), σελ.24

Κράτος, ήταν ένας υπέροχος σύζυγος και ένα δωρεάν σπίτι με οικιακές συσκευές υψηλής ποιότητας, όπως ψυγείο, φούρνος μικροκυμάτων ακόμη και μηχανή milkshake». ¹²⁹ Για παράδειγμα, οι δίδυμες αδελφές Salma και Zahra Halane, μόλις 16 ετών, τον Ιούνιο του 2014 ταξίδεψαν από το Μάντσεστερ της Αγγλίας στη Συρία για να γίνουν «νύφες» του ISIS. ¹³⁰

Η επιρροή από το οικείο περιβάλλον και οι στενοί δεσμοί φιλίας εντοπίζονται επίσης ως ένα από τα πιο επικρατέστερα κίνητρα, με το ταξίδι πολλές φορές να πραγματοποιείται ομαδικά. ¹³¹ Πολλές νεαρές γυναίκες αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τις ζωές τους και να ταξιδέψουν προς το Ισλαμικό Κράτος, επηρεασμένες από τα ισχυρά δίκτυα υποστήριξης στα οποία συμμετείχαν, δίκτυα ενεργά τόσο στην προσωπική τους ζωή όσο και ψηφιακά, στο διαδίκτυο. Χαρακτηριστικό αποτελεί το παράδειγμα των μαθητριών από την ακαδημία Bethnal Green, σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο ανατολικό Λονδίνο. Η Amira Abase, η Shamima Begum και η Khadiza Sultana, ήταν οι μαθήτριες που ακολούθησαν τη φίλη τους Sharmeena Begum και ταξίδεψαν στη Συρία για να ενταχθούν στο ISIS. ¹³²

Οι εικόνες της Συριακής σύγκρουσης, αλλά και το μίσος που δημιουργήθηκε για τον Assad, οδήγησαν πολλές γυναίκες στην ένταξη στο Ισλαμικό Κράτος. Πολλές γυναίκες θεώρησαν ότι με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαν να δείξουν την υποστήριξή τους στους σουνίτες Σύριους και να ανακουφίσουν τον πόνο τους από τα δεινά που τους είχε προκαλέσει η συριακή σύγκρουση. ¹³³ Η Shamima Begum σε ένα ντοκιμαντέρ για την ζωή μετά τον ISIS αναφέρει «Είδα βίντεο με Σύριους να βομβαρδίζονται, μωρά καλυμμένα από αίμα. Τέτοια βίντεο με έκαναν να νιώθω πραγματικά ενοχή..[και] κανείς δεν κάνει τίποτα γι' αυτό». ¹³⁴ Η συμμετοχή στο ISIS ήταν για πολλές γυναίκες ένας τρόπος να εκφράσουν έμπρακτα την αντίθεση και την αντίδρασή τους στις πολιτικές του Assad και να συμβάλουν στις προσπάθειες για την απομάκρυνση του από την εξουσία της Συρίας.

¹²⁹ Bloom, M. (2015). How ISIS is using marriage as a trap. Huffington Post, διαθέσιμο στο: https://www.huffingtonpost.com/mia-bloom/isis-marriage-trap_b_6773576.html

¹³⁰ Saltman, E. M., & Smith, M. (2015). 'Till Martyrdom Do Us Part': Gender and the ISIS Phenomenon. Institute for Strategic Dialogue, σελ.20

¹³¹ Gan, R., Neo, L. S., Chin, J., & Khader, M. (2019). Change is the only constant: The evolving role of women in the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS). *Women & Criminal Justice*, 29(4-5), σελ 214

¹³² Saltman, E. M., & Smith, M. (2015). 'Till Martyrdom Do Us Part': Gender and the ISIS Phenomenon. Institute for Strategic Dialogue, σελ.43

¹³³ Perešin, A. (2015). Fatal attraction: Western muslimas and ISIS. *Perspectives on Terrorism*, 9(3), σελ.24

¹³⁴ Caldwell, V. (2021). These Western women left their home countries to join ISIS. Why did they do it? Διαθέσιμο σε <https://www.cbc.ca/documentaries/the-passionate-eye/these-western-women-left-their-home-countries-to-join-isis-why-did-they-do-it-1.6207886>

Συμπερασματικά, η εμβάθυνση στο προφίλ των γυναικών, στα θρησκευτικά, κοινωνικά και προσωπικά κίνητρα που τις οδήγησαν σε μια τέτοια απόφαση και η πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου των «Νυφών του ISIS» θα μπορέσει να φωτίσει την κατανόηση των συνθηκών που διαμορφώνουν αντίστοιχες επιλογές γυναικών και να υποστηρίξει αποτελεσματικά κοινωνικά προγράμματα πρόληψης αλλά και ψυχοκοινωνικές και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις.

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει ένα θέμα που συνήθως βρίσκεται στο περιθώριο στη βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης και της μελέτης των διεθνών σχέσεων, τη συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία. Η παρούσα ανάλυση, η οποία στηρίχθηκε στη χρήση περιπτωσιολογικών μελετών και βασίστηκε κυρίως σε δευτερογενείς αλλά και πρωτογενείς πηγές, αναδεικνύει ότι η βία και η εξτρεμιστική δράση δεν αποτελούν αποκλειστική πραγματικότητα των ανδρών, ενώ καταρρίπτεται το στερεότυπο ότι η γυναικά συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με την φροντίδα. Οι γυναίκες που συμμετέχουν σε σύγχρονες τρομοκρατικές ομάδες δεν αποτελούν «εξαίρεση στον κανόνα», όπως αφήνουν συνήθως να εννοηθεί σύγχρονες αναλύσεις του φαινομένου της τρομοκρατίας. Αντίθετα, η συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές ομάδες, δράσεις και ενέργειες είναι ένα συχνό και σύνηθες φαινόμενο, το οποίο αξίζει περεταίρω έρευνας. Επιπλέον, οι μελετητές του φαινομένου της διεθνούς τρομοκρατίας και τα στελέχη αντιτρομοκρατικών υπηρεσιών θα πρέπει να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους σχετικά με την γυναικεία συμμετοχή και να αντιμετωπίζουν τις γυναίκες τρομοκράτες ως συνειδητοποιημένα άτομα, τα οποία λαμβάνουν μια συνειδητή απόφαση, έχοντας επίγνωση των συνεπειών και των επιπτώσεων των πράξεων τους, όπως ακριβώς αντιμετωπίζουν και τον μέσο άνδρα τρομοκράτη. Η μελέτη των κινήτρων, της συμμετοχής και των ρόλων που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στην τρομοκρατία, προσφέρει τη δυνατότητα στους ερευνητές να εμβαθύνουν και να προχωρήσουν προς μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση της τρομοκρατίας, λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση του φύλου στις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου. Το αποτέλεσμα της κατανόησης του φαινομένου της γυναικείας συμμετοχής δίνει επίσης τη δυνατότητα να σχεδιαστούν στρατηγικές που θα στοχεύουν στην πρόληψη και στην καταπολέμηση του.

Η συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, αλλά υφίσταται από την αρχαιότητα. Παραδοσιακά, οι γυναίκες θεωρούνταν θύματα βίας παρά δράστες της.¹³⁵ Η αντίληψη που επικρατούσε, και συνεχίζει να επικρατεί, είναι ότι η τρομοκρατία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το αντρικό φύλο. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα, από το 1985 και έπειτα, περίπου το 34% των τρομοκρατικών επιθέσεων

¹³⁵ Bloom, M. (2005). Mother. Daughter. Sister. Bomber. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 61(6), σελ.56

διαπράχθηκαν από γυναίκες.¹³⁶ Όπως αναφέρθηκε και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση η τρομοκρατία και η λέξη τρόμος, έκαναν την εμφάνιση τους κατά την διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης. Εκείνη την περίοδο εντοπίζεται μια από τις πρώτες γυναίκες που συμμετέχει ενεργά στην τρομοκρατία. Η γυναίκα αυτή ήταν η Charlotte Corday η όποια δολοφόνησε το 1793 τον Jean-Paul Marat στο Παρίσι. Σύμφωνα με τον Weinbauer *«η ίδια ερμήνευσε τη δολοφονία ως συμβολική, προκειμένου να αυξήσει την ευαισθητοποίηση του κοινού, ως μια διακήρυξη προς τον γαλλικό λαό προκειμένου να βρεθεί ένας νέος ειρηνικός δρόμος μεταξύ των επαναστατικών κομμάτων»*.¹³⁷

Οι δύο περιπτωσιολογικές μελέτες που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια επιβεβαιώνουν ότι η συμμετοχή στην τρομοκρατία, είναι ένα φαινόμενο που εντοπίζεται πολύ συχνά σε περιόδους κοινωνικών και πολιτικών κρίσεων και ανισοτήτων, πολέμων και συγκρούσεων. Οι «Μαύρες Χήρες» εμφανίστηκαν στην διάρκεια του Δευτέρου Τσετσενικού Πολέμου και αντίστοιχα οι «Νύφες του ISIS», σε συνέχεια των αναταράξεων της Μέσης Ανατολής, μετά την Αραβική Άνοιξη και τον Εμφύλιο στην Συρία. Η ιστορία μας έχει δείξει ότι οι γυναίκες, όπως αντίστοιχα και οι άνδρες, μπορεί να στραφούν στη βία και να την υιοθετήσουν ως μέσο αντίδρασης στις συνθήκες που επικρατούν σε μια ευρύτερη περιοχή ή κοινωνία. Η βία δεν αποτελεί «προνόμιο» των ανδρών, και τα δύο φύλα επηρεάζονται και κινητοποιούνται εξίσου, όταν συμβαίνει κάτι σημαντικό στην κοινωνία που έχουν γεννηθεί και διαβιών. Οι γυναίκες στο Ισλαμικό Κράτος και στην Τσετσενία, άφησαν το αποτύπωμά τους στην ιστορία των συγκρούσεων και στην εξέλιξη των κρίσεων στις περιοχές που δραστηριοποιήθηκαν. Άλλωστε, οι κοινωνικές κρίσεις αυτές ήταν επίσης η αφορμή που τις ώθησε να συμμετάσχουν σε τρομοκρατικές ενέργειες.

Η εξέταση δύο διαφορετικών κοινωνιών και της θέσης που κατείχε η γυναίκα σε κάθε μία από αυτές, έφεραν στην επιφάνεια ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Τόσο στην περίπτωση των γυναικών στο Ισλαμικό Κράτος όσο και στην περίπτωση εκείνων στην Τσετσενία, παρατηρήθηκε η έντονη επιρροή της θρησκείας. Συγκεκριμένα ο Σαλαφισμός, καθόριζε τις κοινωνικές νόρμες και τα πρότυπα σχετικά με τις συμπεριφορές των γυναικών. Οποιαδήποτε παρέκκλιση ισοδυναμούσε με «ντροπή», όπως παρατηρήσαμε και στην περίπτωση της Τσετσενίας, αλλά και στην τιμωρία ή ακόμα και τον θάνατο. Τα πατριαρχικά στοιχεία και η υπεροχή του αρσενικού, εντοπίζονται επίσης και στις δυο

¹³⁶ Bloom, M. (2005). Terror's stealth weapon: women. *Los Angeles Times*, 29

¹³⁷ Weinbauer, K. (2014). *Terrorism, Gender, and History: State of Research, Concepts, Case Studies*. S. Schraut (Ed.). GESIS, Leibniz Inst. for the Social Sciences, σελ.22

περιπτωσιολογικές μελέτες. Οι γυναίκες αποτελούσαν υποχείρια των ανδρών, θύματα σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, χωρίς το δικαίωμα της επιλογής.

Χαρακτηριστικό είναι ότι και στις δύο περιπτώσεις οι γυναίκες πολύ συχνά υποχρεώνονταν να κάνουν έναν εξαναγκαστικό γάμο, τις περισσότερες φορές με άνδρες πολύ μεγαλύτερους. Επίσης και στις δύο περιπτώσεις, επιτρεπόταν να βγούνε από το σπίτι τους μόνο εάν συνοδευόταν από κάποιο αρσενικό μέλος της οικογένειάς τους.

Η υποδεέστερη θέση που κατείχαν οι γυναίκες στις δύο κοινωνίες που εξετάστηκαν παραπάνω, δεν εμπόδισε τους άνδρες να αναγνωρίσουν την σπουδαιότητά και την στρατηγική σημασία που είχε η συμμετοχή τους στις τρομοκρατικές οργανώσεις. Το συμπέρασμα αυτό αναδεικνύεται και στις δύο περιπτωσιολογικές μελέτες που αναλύθηκαν. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της χρήσης γυναικών, είναι η δυνατότητα τους να «περνούν κάτω από το ραντάρ», να αγνοούνται και να υποτιμώνται από το κοινωνικό σύνολο, αλλά και από τις αντιτρομοκρατικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να είναι σχεδόν πάντα εξαιρετικά αποτελεσματικές. Η χρήση γυναικών σε τρομοκρατικές ενέργειες, και στις δύο περιπτώσεις που εξετάστηκαν, προσέλκυε το ενδιαφέρον των διεθνών μέσων μαζικής ενημέρωσης, ενισχύοντας την προβολή της δράσης και διευκολύνοντας το κάθε γεγονός να πάρει μεγάλες διαστάσεις. Το γεγονός αυτό ήταν στρατηγικά καθοριστικό και σημαντικό για τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, συνεντεύξεις γυναικών με ενεργή συμμετοχή σε τρομοκρατικές ομάδες, ήταν πολυπόθητες και τύγγχαναν μεγάλης προβολής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στην περίπτωση της Τσετσενίας, η ιστορία της Muzhikhoeva ανέδειξε τη δράση των γυναικών στην τρομοκρατία, ενώ οι «Νύφες» του ISIS αποτέλεσαν πολλές φορές κεντρικά πρόσωπα δημοσιογραφικών ερευνών και ντοκιμαντέρ, μέσα από συνεντεύξεις με γυναίκες που εξιστορούσαν την δική τους ιστορία. Μέσω της εκτεταμένης προβολής και του ενδιαφέροντος για τις γυναίκες που διέπρατταν τρομοκρατικές ενέργειες, οι τρομοκρατικές οργανώσεις αποκτούσαν προβολή και δημοσιότητα, αύξαναν τη δημοτικότητά τους και η ιδεολογία τους γινόταν ευρέως γνωστή. Επιπρόσθετα, αξιοποιώντας γυναίκες και οι δυο τρομοκρατικές οργανώσεις προσέλκυαν νέα μέλη, προκαλούσαν και «έσπρωχναν» κυρίως τους άντρες που δεν αποφάσιζαν να ενταχθούν, αλλά το έκαναν, όταν αισθάνονταν να θίγεται η ισχύς του φύλου τους και το «εγώ» τους, όταν παρακολουθούσαν μια γυναίκα να συμμετέχει ενεργά σε αντίστοιχη δράση, υπερασπίζοντας την ιδεολογία και τη θρησκεία της.

Η παρούσα εργασία εστίασε στις περιπτωσιολογικές μελέτες για να προσεγγίσει το θέμα της συμμετοχής των γυναικών στην τρομοκρατία. Μελετώντας τις περιπτώσεις των

γυναικών που εντάχθηκαν στον απελευθερωτικό αγώνα των Τσετσένων κατά της Ρωσίας και έμειναν γνωστές ως οι «Μαύρες Χήρες» της Τσετσενίας, αλλά και την περίπτωση των γυναικών που συντάχθηκαν με το Ισλαμικό Κράτος, γνωστές ως οι «Νύφες του ISIS», είδαμε κοινές και στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τον παραδοσιακό ρόλο των γυναικών στην κάθε κοινωνία να καταρρίπτονται. Είδαμε να φωτίζονται ικανότητες και αξίες των γυναικών, αλλά και να αναδεικνύονται νέες πολυπλοκότητες σχετικά με τα κοινωνικά και ψυχολογικά τους κίνητρα. Οι Τσετσένες, για παράδειγμα, ήταν για πολύ καιρό «ο φόβος και ο τρόμος» για τη Ρωσία. Την ίδια στιγμή, οι «Νύφες του ISIS» ήταν ταυτόχρονα θύματα βίας και δράστες βίαιων και αιματηρών επιθέσεων και ο ψυχισμός τους απαιτεί εντατική έρευνα για να χαρτογραφηθεί.

Η ανάλυση στην παρούσα εργασία κατέδειξε ότι οι γυναίκες μπορεί να συμμετέχουν ενεργά στην βία, ακόμα και όταν αναλαμβάνουν παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους, όπως σύζυγοι και μητέρες. Οι διαθέσιμες πηγές για τις «Μαύρες Χήρες» παρουσιάζουν ως κεντρικό και αποκλειστικό ρόλο τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Ακόμα και όταν βρισκόταν στο πλευρό των ανδρών, ήταν ζωσμένες με εκρηκτικά. Οι πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας σχετικά με τις Τσετσένες μαχήτριες είναι περιορισμένες και είναι πιθανόν να αναλάμβαναν ή να επιτελούσαν και άλλους ρόλους, οι οποίοι ωστόσο επισκιάζονται από την προβεβλημένη εικόνα τους ως βομβιστές αυτοκτονίας. Από την άλλη, οι πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας σχετικά με τις «Νύφες του ISIS» αποκαλύπτουν ότι είχαν αναλάβει και άλλους ρόλους εκτός από τις επιθέσεις αυτοκτονίας, όπως τη στρατολόγηση, την κατασκοπεία ή ακόμα και ηγετικούς ρόλους. Σχετικά με τις επιθέσεις αυτοκτονίας, η διαφορά που εντοπίζεται μεταξύ των δύο περιπτώσεων είναι η χρονική στιγμή. Στην Τσετσενία οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποίησαν τις γυναίκες ως βομβιστές αυτοκτονίας από την αρχή, ενώ το Ισλαμικό Κράτος τις χρησιμοποίησε στο συγκεκριμένο ρόλο αργότερα, όταν η ήττες του ISIS διαδέχονταν η μια την άλλη. Το παράδειγμα της Μοσούλης είναι χαρακτηριστικό: όταν η μάχη χανόταν, αποδείχθηκε κομβικής σημασίας και αξίας η αξιοποίηση γυναικών σε ενεργούς ρόλους.

Κάθε απόπειρα να δημιουργηθεί ή να περιγραφεί ένα κοινό προφίλ για τις γυναίκες που συμμετέχουν στην τρομοκρατία είναι ουσιαστικά αδύνατη, αλλά και ανώφελη. Αυτές οι γυναίκες προέρχονται από διάφορες κοινωνικές ομάδες, διαφορετικό οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο, έχουν γαλουχηθεί σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια. Κάποιες από αυτές έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και κάποιες άλλες όχι. Δεν έχουν όλες την ίδια οικογενειακή κατάσταση, δεν είναι απαραίτητα χήρες ή παντρεμένες. Η θρησκευτική πίστη δεν είναι αυτή που τις καθορίζει. Από τα διαθέσιμα δεδομένα, και

στις δύο περιπτώσεις μελέτης που παρουσιάστηκαν, δεν ήταν όλες οι γυναίκες βαθιά θρησκευόμενες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακολούθησαν τον θρησκευτικό εξτρεισμό είτε με την βία, είτε λόγω επιρροής του στενού κοινωνικού τους δικτύου, είτε έπειτα από κάποιο τραγικό γεγονός στην ζωή τους, όπως η απώλεια αγαπημένων προσώπων.

Οι παράγοντες και τα κίνητρα που ωθούν τις γυναίκες στην βία είναι ποικίλοι και πολύπλοκοι και αυτό εξάγεται ως βασικό συμπέρασμα και από τις δυο περιπτωσιολογικές μελέτες που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Οι γυναίκες ενεργούν βίαια για διάφορους λόγους, οι οποίοι περιλαμβάνουν, χωρίς να περιορίζονται αποκλειστικά σε, πολιτικές αιτίες, θρησκευτικές ιδεολογίες και ανάγκη για εκδίκηση. Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση αντιλαμβανόμαστε ότι οι γυναίκες σε όλες τις γωνιές του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων γυναικών στη Λατινική Αμερική, στη νοτιοανατολική Ασία, στη Ρωσία, στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο, συμμετείχαν και συνεχίζουν να συμμετέχουν σε τρομοκρατικές ενέργειες. Ως καταλυτικοί παράγοντες που ωθούν τις γυναίκες σε τρομοκρατικές ενέργειες αναδύονται οι θρησκευτικοί, πολιτικοί και προσωπικοί λόγοι. Επιπλέον, όταν ωθούνται από επαναστατικά κίνητρα, συμμετέχουν σε βίαιες πράξεις για να προστατεύσουν την περιοχή τους ή την ιδεολογία που υποστηρίζουν. Με αυτόν τον τρόπο οι γυναίκες αναζητούν να πετύχουν την ισότητα των φύλων, τον σεβασμό από την κοινωνία τους αλλά και να ενδυναμωθούν. Τα θρησκευτικά κίνητρα εντοπίζονται πολύ συχνά ως κινητήριοι μοχλός που τις ωθεί σε πράξεις βίας. Στις δύο περιπτώσεις που μελετήσαμε, η θρησκευτική ιδεολογία ήταν αυτή που τις οδήγησε σε βίαιες πράξεις. Το κοινό στοιχείο και στις δύο περιπτώσεις αποτέλεσε ο Σαλαφισμός και τα διδάγματα του Ουαχαμπισμού. Η αντίληψη ότι πρόκειται για θρησκευτικό καθήκον, η ανάγκη να διαφυλάξουν την αληθινή πίστη του Ισλάμ και να πραγματοποιήσουν θυσίες για την απολαβή μιας μεταθανάτιας ανταμοιβής, ήταν αυτό που τις ωθούσε στην βία. Οι διαφορές που εντοπίζονται είναι ότι στην περίπτωση των «Μαύρων Χηρών» η εκδίκηση και η ντροπή αποτελούσαν βασικά κίνητρα ένταξης στην τρομοκρατία. Αντίθετα ο ρομαντισμός και το αίσθημα της περιπέτειας εντοπίζονται ως κίνητρα μόνο στις «Νύφες του ISIS».

Καταλήγοντας, οι γυναίκες δεν θα πρέπει να παραμένουν αόρατες ή να υποβαθμίζονται ως ασήμαντες στα μάτια της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας, καθώς ο ρόλος που διαδραματίζουν είναι ύψιστης σημασίας για την εξέλιξη του φαινομένου της τρομοκρατίας. Η κατανόηση της συμμετοχής των γυναικών σε πράξεις βίας και συνεπώς στην τρομοκρατία, μπορεί να αποτελέσει καθοριστικό στοιχείο για την επίλυση

συγκρούσεων αλλά και για τον περιορισμό της τρομοκρατίας. Η εξέταση του ζητήματος του φύλου, μέσω της συμμετοχής των γυναικών σε σύγχρονες τρομοκρατικές ομάδες, όπως πραγματοποιήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία, μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στις επιστήμες μελέτης των διεθνών σχέσεων. Εν προκειμένω, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές ομάδες αναδεικνύει πολύπλευρες διαστάσεις της κοινωνικής και πολιτικής δυναμικής και μπορεί να διευρύνει την κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας.

Μελετώντας με προσοχή τις «Μαύρες Χήρες» και τις «Νύφες του ISIS» διακρίνουμε την αποτελεσματικότητά τους στις επιχειρήσεις τρομοκρατίας αλλά και την συνειδητή επιθυμία τους να συμμετέχουν σε τέτοιες ενέργειες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μελλοντική αύξηση του αριθμού των γυναικών που συμμετέχουν σε τρομοκρατικές ομάδες, κάτι για το οποίο θα πρέπει η διεθνής κοινότητα να είναι ενήμερη και προετοιμασμένη. Αν μπορούμε να διακρίνουμε ενδείξεις για το πώς θα εξελιχθεί η συμμετοχή των γυναικών στην τρομοκρατία στο μέλλον, ίσως δεν είναι υπερβολή να υποθέσουμε ότι δεν θα περιορίζεται μόνο σε τακτικό ή επιχειρησιακό επίπεδο, δεν θα χρησιμοποιούνται μόνο ως ανθρώπινες βόμβες, αλλά είναι πολύ πιθανόν να αναλαμβάνουν και πιο στρατηγικές θέσεις και ρόλους.

Μεταξύ άλλων, η παρούσα διπλωματική εργασία, αποδεικνύει επίσης την πολυπλοκότητα και τις πολλές διαφορετικές πτυχές της γυναικείας φύσης. Οι γυναίκες έχουν αποδείξει και συνεχίζουν να αποδεικνύουν ότι μπορούν να πραγματοποιήσουν τα πάντα, όταν κινητοποιούνται προς έναν σκοπό. Ιδιαίτερα όταν αυτός ο σκοπός είναι μεγαλύτερος, «ύψιστος» και ξεπερνάει τα προσωπικά τους «θέλω». Οι γυναίκες μπορούν να είναι σύζυγοι, μητέρες, εραστές, μαχητές και τρομοκράτες. Μπορούν να παρέχουν αγάπη και φροντίδα, αλλά και να σκοτώσουν με τον πιο αιματηρό τρόπο. Αν η διεθνής κοινότητα και η ματιά των ερευνητών εξακολουθήσει να αγνοεί την πολυπλοκότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συμμετοχής των γυναικών στην τρομοκρατία, το πιο πιθανόν είναι οι γυναίκες να συνεχίσουν και να γίνονται ακόμα πιο αποτελεσματικές στην βία.

6. Βιβλιογραφία

- Abdullaev, N. (2004). Women to the forefront in Chechen terrorism. International Relations and Security Network, Zurich.
- Agara, T. (2017). The Role of Woman in Terrorism and Investigation of Gendering Terrorism. *Journal of Humanities Insights*, 1(02), 46-56.
- Amusan, L., Adeyeye, A. I., & Oyewole, S. (2019). Women as agents of terror: Women resources and gender discourse in terrorism and insurgency. *Politikon*, 46(3), 345-359.
- Speckhard, A., & Ahkmedova, K. (2006). The making of a martyr: Chechen suicide terrorism. *Studies in conflict & Terrorism*, 29(5), 429-492.
- Bamber-Zryd, M. (2022). Cyclical jihadist governance: the Islamic State governance cycle in Iraq and Syria. *Small Wars & Insurgencies*, 33(8), 1314-1344.
- Bloom, M. (2010). Death becomes her: The changing nature of women's role in terror. *Geo. J. Int'l Aff.*, 11, 91.
- Bloom, M. (2005). Mother. Daughter. Sister. Bomber. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 61(6), 54-62.
- Bloom, M. (2005). Terror's stealth weapon: women. Los Angeles Times, 29.
- Bloom, M. (2011). Bombshell: women and terrorism. USA, University of Pennsylvania Press
- Bloom, M. (2011). Bombshells: Women and terror. *Gender Issues*, 28, 1-21.
- Bloom, M. (2015). How ISIS is using marriage as a trap. Huffington Post, διαθέσιμο στο: https://www.huffingtonpost.com/mia-bloom/isis-marriage-trap_b_6773576.html
- Bloom, M. (2016). The changing nature of women in extremism and political violence. *Freedom from Fear*, 2016(11), 40-54.
- Bloom, M. (2017). Women and terrorism. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- Bobrovnikov, V. (2005). The Beslan Massacre. *ISIM Review*, 15(1), 13-13.
- Bowker, M. (1997). Russian foreign policy and the end of the Cold War. Dartmouth.
- Box, M., & McCormack, G. (2004). Terror in Japan: The red army (1969-2001) and aum supreme truth (1987-2000). *Critical Asian Studies*, 36(1), 91-112.

- Byman, D. (2016). Understanding the Islamic state—a review essay. *International Security*, 40(4), 127-165.
- Caldwell, V. (2021). These Western women left their home countries to join ISIS. Why did they do it? Διαθέσιμο σε <https://www.cbc.ca/documentaries/the-passionate-eye/these-western-women-left-their-home-countries-to-join-isis-why-did-they-do-it-1.6207886>
- Constitution of Chechen Republic, 12 March 1992, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5fb8.html>
- Cook, J., & Vale, G. (2018). From Daesh to 'Diaspora': Tracing the women and minors of Islamic State.
- Cook, J., & Vale, G. (2019). From Daesh to 'Diaspora'II: The challenges posed by women and minors after the fall of the caliphate. *CTC Sentinel*, 12(6), 30-45.
- Cragin, K., & Daly, S. A. (2003). The Dynamic Terrorist Threat An Assessment of Group Motivations and Capabilities in a Changing World. RAND-PUBLICATIONS-MR-ALL SERIES.
- Cunningham, K. (2012). Terror's 'invisible women'. Los Angeles Times. Διαθέσιμο <https://www.latimes.com/opinion/la-xpm-2012-apr-04-la-oe-cunningham-women-jihadists-20120404-story.html>
- Cunningham, K. J. (2007). Countering female terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(2), 113-129.
- Da Silva, R., Bamber-Zryd, M., & Lemay-Hébert, N. (2023). Statebuilding beyond the West: Exploring Islamic State's strategic narrative of governance and statebuilding. *European Journal of International Security*, 1-18.
- Davis, J. (2017). *Women in modern terrorism: from liberation wars to global jihad and the Islamic State*. Rowman & Littlefield.
- De La Pedraja, R. (2018). *The Russian military resurgence: Post-Soviet decline and rebuilding, 1992-2018*. McFarland.
- DeLong, M., & Topolewski, S. (2021). Terrorism as a consequence of human rights violations in the first Russo-Chechen war. *Journal of Security & Sustainability Issues*, 11(1).
- Dunlop, J. B. (2000). How many soldiers and civilians died during the Russo-Chechen war of 1994-1996?. *Central Asian Survey*, 19(3-4), 328-338.

- Eggert, J. P. (2015). Women fighters in the "Islamic State" and al-Qaida in Iraq: A comparative analysis. *Die Friedens-Warte*, 363-380.
- Gan, R., Neo, L. S., Chin, J., & Khader, M. (2019). Change is the only constant: The evolving role of women in the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS). *Women & Criminal Justice*, 29(4-5), 204-220.
- Ganor, B. (2002). Defining terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter?. *Police Practice and Research*, 3(4), 287-304.
- Ganor, B., & Wernli, M. H. (2013). *Terrorist attacks against hospitals case studies*. Herzliya, Israel: International Institute for Counter-Terrorism (ICT).
- Hamilton, C. (2009). Iratxe Sorzabal Diaz: Why Do Women Become ETA Terrorists? The Telegraph, διαθέσιμο: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/6397643/Iratxe-Sorzabal-Diaz-why-do-women-become-ETA-terrorists.html>
- Hamming, T., & Amarasingam, A. (2023). *Cubs of the Caliphate*, The Center for Justice & Accountability.
- Hashim, A. S. (2014). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy*, 21(4), 69-83.
- Heywood, A. (2011). *Global Politics*, Palgrave Foundation, London.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York.
- Hough, P., Moran, A., Pilbeam, B., & Stokes, W. (2015). *International security studies: theory and practice*. Routledge, New York.
- Hughes, J. (2001). Chechnya: The causes of a protracted post-soviet conflict. *Civil Wars*, 4(4), 11-48.
- Jaimoukha, A. (2004). *The Chechens: a handbook*. Routledge, London and New York.
- Jongman, A. J., & Schmid, A. P. (2005). *Political terrorism*. Trenton, NJ: Transaction.
- Kemoklidze, N. (2009). Victimisation of female suicide bombers: The case of chechnya. *Caucasian Review of International Affairs*, 3(2), 181.
- Khelghat-Doost, H. (2017). Women of the caliphate: The mechanism for women's incorporation into the Islamic State (IS). *Perspectives on terrorism*, 11(1), 17-25.

- Khelghat-Doost, H. (2020). Locating women in Jihad: The case of women in the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *AUSTRAL: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, 9(18).
- Kipp, J. W. (2003). Putin and Russia's wars in Chechnya. *Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 177-202.
- Knight, W. A., & Narozhna, T. (2005). Social contagion and the female face of terror: New trends in the culture of political violence. *Canadian Foreign Policy Journal*, 12(1), 141-166.
- Kurz, R. W., & Bartles, C. K. (2007). Chechen suicide bombers. *Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), 529-547.
- Lister, C. (2014). Profiling the Islamic state. Brookings Doha Center Analysis Paper Number 13.
- Luna, S., & Zoltan, S. (2015). The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *AARMS—Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 14(4), 363-378.
- Mamoon, T. R. (2012). *“Black Widows”: Women as Political Combatants in the Chechen Conflict*. Budapest and New York: Central European Press.
- Martin, G. (2014). Types of terrorism. In *Exchanging terrorism oxygen for media airwaves: The age of terroredia* (σελ. 81-95). IGI Global.
- Matusitz, J., & Simi, D. (2022). Feminevil: The Chechen Black Widows' Symbolic Terrorism. *Journal of Geography, Politics and Society*, 12(4), 1-11.
- Mironova, V. (2020). Life inside Syria's al-Hol camp. *Horizon Insights*, 52.
- Moreno, J. C. A. (2020). Western DAESH Women: Ideology, profile and motivation. *RESI: Revista de estudios en seguridad internacional*, 6(2), 155-174.
- Myers, S. L. (2003). Female suicide bombers unnerve Russians. *New York Times*, 7, 1.
- Nacos, B. L. (2005). The portrayal of female terrorists in the media: Similar framing patterns in the news coverage of women in politics and in terrorism. *Studies in conflict & terrorism*, 28(5), 435-451.
- Narozhna, T., & Knight, W. A. (2016). *Female suicide bombings: A critical gender approach*. University of Toronto Press.

- Nivat, A., & Ness, C. (2008). *Female terrorism and militancy: agency, utility, and organization*. New York: Routledge.
- O'rourke, L. A. (2009). What's special about female suicide terrorism?. *Security Studies*, 18(4), 681-718.
- Oosterveld, W. T., Bloem, W., Farnham, N., Kayaoğlu, B., & Sweijs, T. (2017). *The rise and fall of ISIS: From evitability to inevitability*. The Hague Centre for Strategic Studies.
- Ortbals, C., & Poloni-Staudinger, L. (2018). How gender intersects with political violence and terrorism. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- Pape, R. (2006). *Dying to win: The strategic logic of suicide terrorism*. Random House Trade Paperbacks.
- Patel, S., & Westermann, J. (2018). Women and Islamic-State terrorism: An assessment of how gender perspectives are integrated in countering violent extremism policy and practices. *Security Challenges*, 14(2), 53-83.
- Perešin, A. (2015). Fatal attraction: Western muslimas and ISIS. *Perspectives on Terrorism*, 9(3), 21-38.
- Perešin, A. (2018). Why women from the West are joining ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2), 32-42.
- Pun, R. (2020). The Case of Jihad Jane: Engendering and Embodying Power, Femininity and Access. *Journal of Social and Political Sciences*, 3(3).
- Rasool, H. (1991). The Black Widows of Chechnya. *RP PUBLICATIONS*, 62.India.
- Roberts, R.(2017). Chilling footage captures female suicide bomber cradling baby moments before she blows them both up. Independent, UK edition, διαθέσιμο σε: <https://www.independent.co.uk/news/world/female-suicide-bomber-jihadist-bride-isis-iraq-fall-of-mosul-a7832276.html>
- Rosiny, S. (2015). The rise and demise of the IS caliphate. *Middle East Policy*, 22(2), 94-107.
- Saltman, E. M., & Smith, M. (2015). *'Till Martyrdom Do Us Part': Gender and the ISIS Phenomenon*. Institute for Strategic Dialogue.
- Schmid, A. P. (2015). Challenging the narrative of the “Islamic State”. *The Hague: International Centre for Counter-Terrorism*, 14.

- Schmid, A. P. (Ed.). (2011). *The Routledge handbook of terrorism research*. Taylor & Francis.
- Shorer, M. (2018). Mobilization of women to terrorism: tools and methods of ISIS. *International Annals of Criminology*, 56(1-2), 93-104.
- Skaine, R. (2006). *Female suicide bombers*. North Carolina: McFarland & Company.
- Souleimanov, E. (2005). Chechnya, Wahhabism and the invasion of Dagestan. *Middle East*, 9(4), 48-71.
- Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). Black widows: The Chechen female suicide terrorists. *Female suicide bombers: Dying for equality*, 84(1), 63-80.
- Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2006). The new Chechen jihad: Militant Wahhabism as a radical movement and a source of suicide terrorism in post-war Chechen society. *Democracy and Security*, 2(1), 103-155.
- Speckhard, A., & Akhmedova, K. (2007). *Black Widows and Beyond: Understanding the Motivations and Life Trajectories of Chechen Female Suicide Terrorists* in Cindy Ness (Ed.) *Women Terrorists and Militants: Agency, Utility and Organization* Taylor and Francis.
- Speckhard, A., & Yayla, A. S. (2015). Eyewitness accounts from recent defectors from Islamic State: Why they joined, what they saw, why they quit. *Perspectives on Terrorism*, 9(6), 95-118.
- Spencer, A. N. (2016). The hidden face of terrorism: An analysis of the women in Islamic State. *Journal of Strategic Security*, 9(3), 74-98.
- Stack-O Connor, A. (2007). Picked last: Women and terrorism. *Joint Force Quarterly*, 44, 95.
- Szczepanikova, A. (2012). Becoming more conservative? Contrasting gender practices of two generations of Chechen women in Europe. *European Journal of Women's Studies*, 19(4), 475-489.
- Tarín Sanz, A. (2017). When we are the violent: The Chechen Islamist guerrillas' discourse on their own armed actions. *Journal of Eurasian Studies*, 8(2), 185-195.
- Thomas, T. L. (1997). The Caucasus Conflict and Russian Security: The Russian Armed Forces Confront Chechnya III. The Battle for Grozny, 1–26 January 1995. *The Journal of Slavic Military Studies*, 10(1), 50-108.
- Toto, C. (2015). Behind the Veil: A Study of Chechen Black Widows' Web. *Elements*, 11(1).

United Nations General Assembly. (1994). Measures to eliminate international terrorism: Resolution 49/60. United Nations.

United Nations, Security Council, Letter dated 18 January 2016 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism addressed to the President of the Security Council, S/2016/49, 20 January 2016, σελ. 10, παρ.30, <http://undocs.org/S/2016/49>

US Department of Justice. (2022) American Woman Who Led ISIS Battalion Sentenced to 20 Years, διαθέσιμο σε <https://www.justice.gov/opa/pr/american-woman-who-led-isis-battalion-sentenced-20-years>

Vale, G. (2019). Women in Islamic State: From Caliphate to Camps. *ICCT Policy Brief*

Van Leuven, D., Mazurana, D., & Gordon, R. (2016). Analysing the recruitment and use of foreign men and women in ISIL through a gender perspective. *Foreign fighters under international law and beyond*, 97-120.

Weinberg, L., & Eubank, W. (2011). Women's involvement in terrorism. *Gender issues*, 28, 22-49.

Weinhauer, K. (2014). *Terrorism, Gender, and History: State of Research, Concepts, Case Studies*. S. Schraut (Ed.). GESIS, Leibniz Inst. for the Social Sciences.

West, J. (2004). Feminist IR and the Case of the 'Black Widows': Reproducing Gendered Divisions. *Innovations, a journal of politic*(5).

White, J. R. (2016). *Terrorism and homeland security*. Cengage Learning.

Wilhelmsen, J. (2005). Between a rock and a hard place: The Islamisation of the Chechen separatist movement. *Europe-Asia Studies*, 57(1), 35-59.

Winter, C. (2015). Women of the Islamic State: A manifesto on women by the Al-Khanssaa Brigade. Quilliam Foundation.

Winter, C., & Margolin, D. (2017). The mujahidat dilemma: Female combatants and the Islamic State. *CTC Sentinel*, 10(7), 25-30.

Wood, T. (2004). The case for Chechnya. *New left review*, 30, 5.

Yesevi, C. G. (2014). Female terrorism. *European Scientific Journal*, 10(14).